Пщэдей Балъкъэр лъэпкъым и къэщIэрэщIэжыныгъэм и махуэщ

ФИФI ФЫМЫГЪЭПУД, ФИ IЕЙ ФЫМЫГЪЭПЩКIУ

АДЫГЭ ПСАЛЪЭ

АДЫГСКОЕ СЛОВО

КЪБР-м И ПАРПАМЕНТЫМРЭ ПРАВИТЕЛЬСТВЭМРЭ Я ГАЗЕТ
ГАЗЕТА ПАРЛАМЕНТА И ПРАВИТЕЛЬСТВА КБР

1924 ГЪЭМ И МЭХЪУАУЭГЪУЭ МАЗЭМ И 1 ЛЬАНДЗРЭ КЪЫДОКI

№34 (24.160) • 2021 гъэм гъатхэпэм (мартым) и 27, щэбэт • Тхьэмахуэм щэ къыдокI • И уасэр зы тумэнщ • adyghe@mail.ru adyghepsale.ru

Къэбэрдей-Балъкъэр Республикэм и Iэтащхьэ КIуэкIуэ К. В. Балъкъэр лъэпкъым и къэщIэрэщIэжыныгъэм и махуэм теухуа и хъуэхъу

Къэбэрдей-Балъкъэрым щыпсэуху пщIэ зыхуэсщIхэ!

Си гум къыбгъэдэкIыу сынывохъуэхъу махуэшхуэмкIэ - Балъкъэр лъэпкъым и къэщIэрэщIэжыныгъэм и махуэмкIэ.

Ар гулъытэ хэха зыхуэтщI махуэщ, абы и купщIэри хэлъщ а махуэм зэреджэм икIи ар и щыхьэтщ тхыдэм захуагъэр зэрызэфIигъэувэжым, балъкъэр лъэпкъым и иджырей тхыдэм и къэгъэшыпIэуи уваща, Къэбэрдей-Балъкъэрым и къэкIуэнумкIэ къыпхуэмылъытэнум хуэдиз мыхьэнэ иIэу. Псом ди дежкIэ гуфIэгъуэшхуэ щыт мы махуэм дэ дригушхуэу къыдогъэлъагъуэ адэжь щIыналъэм къиг ъэзэжа нэужь балъкъэр лъэпкъым экономикэ, социальнэ, щэнхабзэ IэнатIэхэм ехъуIэныгъэшхуэхэр зэрыщызыIэригъэхьар, Урысей Федерацэм лъэпкъ куэду зэхэт и цIыхубэм я деж хуэфэщэн увыпIи зэрыщыбдыжар. Псэкупсэ, щIэныгъэ зэфIэкI хъарзынэхэр иIэу абы гушхуауэ еухуэ гъащIэщIэр, урысей къэралыгъэр гъэбыдэнымрэ Хэкум и лъащагъым хэгъэхъуэнымрэ хэлъхьэныгъэшхуэ хуещI.

Си фIэщ мэхъу, ди цIыхубэм я зэкъуэтныгъэр тхьэмахуэ, дызэдегупчуу а Iуэхуэхэм дытелажьэурэ дэ дыщалъхуа Къэбэрдей-Балъкъэрым адэкIи зиужьныр зэрызэдгъэхъулIэфынур, экономикэми зэрызедгъэIэтыфынур, социальнэ зэIуэпэщIыгъэми дызэрыгъэсыфынур.

Республикэм щыпсэу псоми си гум къыбгъэдэкIыу сохъуэхъу мамыру псэуну, фIыгъуэ щымыщIэну, я Iуэхуэхэр сыткIи ефIэкIуэну.

КъБР-м и Iэтащхьэ КIуэкIуэ Казбек Урысей гвардием къулыкъу щызыщIэхэм ехъуэхъуащ я Iэщ Iагъэм епха махуэшхуэмкIэ

КъБР-м и Iэтащхьэ КIуэкIуэ Казбек Урысей гвардием и Управленэу КъБР-м щыIэм къулыкъур щезыхьэкIэхэм ехъуэхъуащ я Iэщ Iагъэм епха махуэшхуэмкIэ. Ар УФ-м и Президентым 2017 гъэм къыдигъэкIа УказымкIэ нгъэуващ икIи гъатхэпэм и 27-м ягъэлъапIэ.

УРЫСЕЙ Федерацэм и лъэпкъ гвардием и дзэхэр илъэситху, хабзэр хъумэным хуэгъэпса дзэхэр къыздэсыгъэгъэпэщэ илъэс 210-рэ зэрырикъум и щыхьклэ зэхаща гуфIэгъуэ зэIущIэр къызэIуахащ Iэщ кIэ зэщIыуэзда бзаджащIэхэм Кавказ Ищхъэрэм и щIыналъэм щапэщIэту зи кьалэн зыгъэзащIэу хэкIуэдахэм хуагъэува фэепльыр къызэIухыныкIэ.

ЗэIущIэм кьрихьэлIащ КъБР-м и Парламентым и Унафэщ **Егоровэ Татьянэ**, УФ-м и Президентым и лIыкIуэу КИФШI-м щыIэм и Аппаратым КъБР-м кьегъэщIылIа и къэрал инспектор нэхъыщхьэ **Мэкъуауэ Тимур**, Налшык кьалэ округым и щIыпIэ администрацэм и унафэщI **Ахъуэхъу Таймураз**, ветеран зэгухьэныгъэхэм, кьарузэкIэ Iэнатlэхэм я лIыкIуэхэр.

Кьыззхуэсахэм фэеплъым деж удз гъэгъахэр щагъэтIылъащ икIи хэкIуэдахэм яхуэщIгъуащ, дакъикъэкIэ щыму щыту. Абы и ужькIэ гуфIэгъуэ зэхьхьэм щIидзащ.

КIуэкIуэ Казбек Управленэм и лэжьакIуэхэм защыхуигъаазэм кьыхигъащащ Урысейм и Президентым илъэситху ипэкIэ кьащищIа къэрал кьалэн льагэр Урысей гвардием хэтхэм щIыхь пылъу зэрагъэзащIэр. «Нобэ Урысей гвардием лъэпкъ щынагъуэншагъэр кьызэрегъэпэщ: къэмылэнджэжу пэщIэтщ щIэпхъаджагъэм, терроризмэм, экстремизмэм, Урысей Федерацэм и щIыналъэм хабзэр кьащIыгъэригъэпэщу. Илъэситхум кьриубыдэу Урысей гвардием гуэгуанэ дахэ кьикIуащ, нэхъапэм а унэтIыныгъэм щIилэжьа Iуэхуащ IапIэхэм я хабзэ нэхъыфIэхэр кьеГъэсабэп», - кьыхигъэщащ Iэтащхьэм.

ЗыIэрагъэхьа ехъуIэныгъэхэмра илъэс куэд хъуауэ хьэлэлу кьулыкъым зэрыпэрытым папщIэ лэжьакIуэ зыбжанэм Къэбэрдей-Балъкъэр Республикэм и ЩIыхь тхыльхэр яритащ КIуэкIуэ Казбек. ЩIыналъэм и Iэтащхьэр зи махуэшхуэр зыгъэлъапIэхэм ехъуэхъуащ уэшыщагъэ, ехъулIэныгъэщIэхэр яIэну икIи «сыт щыгъуи я унэ екIуэлIэжыну».

КъБР-м и Iэтащхьэмрэ Правительствэмрэ я пресс-Iуэхущ Iапl э.

Зыужьныгъэм и гъуэгукIэ

Балъкъэр лъэпкъым дежкIэ гъатхэпэр я щыгъуэ зэману ин лъэс куэдкIэ кьекIуэкIащ. А мазэрат 1944 гъэм зэрылъэпкъуу Хэкум ирагъэкIыу Къзахстанымрэ Азие Курытымрэ щыпсэуну щагъэкIуар. СССР-м щыпсэу нэгъуэщI лъэпкъ куэдми а гъэм апхуэдэ я натIэ хъуауэ щытат.

ЗИ ГУГЪУ тщIы Iуэхум тхыдэ кIыхь къыдогъуэгурыкIуэ, мафIэгум залымыгъэкIэ ирагъэтIысхьэу Азие Курытым щыпсэуну лъэпкъ псом я Хэкур щрагъэбгынам къыщыщIэдзауэ. Балъкъэрхэр ягъэкъуэншат «Iуащхьэмахуэ лъапэ зыуБыдыну мурад зиIа нэмыщ зэрыпхъуакIуэхэм зэрапэщIэмыувэфамрэ Хэкум зэрепщIжамкIэ».

Зыри зыпэмыплъа апхуэдэ Iуэхугъуэр псом нэхъри нэхъ хьэлъэж ящыхъуат абы зыкIи хуэмыхьэзыру зи унэ жьэгужьр къэзыгъэнэну къызыхудэкIахэм. Я мылъкури къагъанэрт, уеблэмэ щыгъын къудейрэ нэхъ зыхуеину хьэпшыпхэмрэ къыщыздамыщтэф къэхуу. ЦIыхухэр кьешэжкIынымэ щыщIа мафIэгухэмкIэ ягъэIэпхъуэн щIадзахэм ящыщу цIыху 500 хэкIуэдат. ПсэупIащIэхэр яухуэн хуейуэ къызыпэщылъхэм яхэтт балигъи, сабии, лIыжь-фызыжьи, ныкъуэдыкъуи. Хэкум ирамыгъэIэпхъукIыу кьэнакъым зауэ Iэнатlэм Iутауэ кьэкIуэжкэри. Нэхъыжькэм жалэж нэгъуэщI мыхъуми сабийхэр кърагъэлын щхьэкIэ, адыгэ унэщIэкIэ ирагъэтахэри зэрыщыIар. ХамэщI ягъэIэпхъуэнрэ екIуэкIащ 1948 гъэ пщIондэ. ЯгъэIэпхъуэрт Къэбэрдей-Балъкъэр АССР-м щымыпсэухэри.

- Сталиным и зэманым къэхъуа апхуэдэ цIыхугъэншагъэр зыщыбгъэгъупщэн е бгъэгъун пльэкIыркъым. Уеблэмэ акъылым кьиIаесэркъым апхуэдэ гущIэгъуншагъэр зэрыблэжьыкIэ хъунур. Зы жэщ-махуэм балъкъэр кьуажэ псори цIыхуншэ хъуат. ЦIыху мин 38-рэ гъуэгу насыпыншэ трагъэуват. Кьуржым хэса балъкъэр кьуажэ 60-м нэблагъэ ноби зэфIэмыцIэжауэ жьэ кьэнащ. Ау лъэпкъыр а гугъуехьхэм иращIыкIакъым, - етх Урысейм и Журналистхэм я зэгухьэныгъэм хэт Газдиев Ахьмэт.

Республикэм зэхъуэкIыныгъэхэр игъуэтат, иджы абы и фIэщыгъэм балъкъэрыр пытыжтэкъым - Къэбэрдей АССР щыхъуар абы щыгъуэт. Илъэс 13-кIэ балъкъэр лъэпкъыр хамэ щIыпIэ щыпсэуащ, 1956 - 1957 гъэхэм СССР-м и Совет Нэхъыщхьэм и Президиумым и унафэ зыбжанэ кьыдэкIыныкIэ. Шэч хэмылъу, а дэфтэрхэм я уэкькIэ балъкъэрхэмрэ зи щIыналъэ зрагъэбгына нэгъуэщI лъэпкъхэмрэ ягъэзэхуэжащ.

1957 гъэм щIышылэм и 9-м кьыдагъэкIа Унафэмрэ мазаем и 11-м кьащта Законымрэ япкъ иткIэ Къэбэрдей АССР-р Къэбэрдей-Балъкъэр АССР ящыжат. Иужьрей дэфтэрыр щIигъэбыдэжащ а гъэ дыдэм гъатхэпэм и 28-м Къэбэрдей-Балъкъэр АССР-м и Совет Нэхъыщхьэм кьыдигъэкIа Законым. А махуэр (гъатхэпэм и 28-р) щIэдзапIэ хуэхъуащ балъкъэр лъэпкъым зыкъаужьыжьыным.

1994 гъэм кьыщыщIэдзауэ гъатхэпэм и зы махуэм балъкъэрхэм я гур псэхуэмпащ - гъатхэпэм и 28-р Балъкъэр лъэпкъым и къэщIэрэщIэжыныгъэ махуэр республикэм щагъэлъапIэн щIадзэри. Махуэшхуэхэр щыкъэт тохъуэ тхыдэ куум икIи лъэпкъым я нэхъыжьхэм я фаеплъхэр ящымыгъэгъупщэным, зыужьыжыным хуэунэтIащ.

Хабзэ хъуауэ гъатхэпэм и 28-м республикэ псом гуфIэгъуэ зэхьхьэхэр щокIуэкI икIи зыгъэпсэхуГуэ махуэу щытщ. Ауэ унагъуэхэм ягу къыщагъэкIыж япэ итахэм гъащIэ гъуэгуанэ гугъу къыззрыззэпачар, я нэгу щIэкIар.

БАГЪЭТЫР Луизэ.

МафIэгур зекIуэнущ махуэ къэс

«Налшык – Москва» мафIэгур махуэ къэс зекIуэу зэтраублэжьынущ мы гъэм и мэлыжьыхьым и 25-м къыщыщIэдзауэ.

АБЫ ТЕУХУА зэгурыIуэныгъэ зэращIылIауэ щытащ Къэбэрдей-Балъкъэрым и Iэтащхьэ КIуэкIуэ Казбекрэ Кавказ Ищхъэрэ гъущI гъуэгум и унафэщI Задорин Сергейрэ лэжьыгъэ IуэхукIэ мы гъэм щыШышлэм и 21-м щызэIущIам. Нэхъ пасэуи а Iуэхум щыхэплъауэ щытащ КъБР-м Транспортымрэ гъуэгу хозяйствэмкIэ и министерствэмрэ «ЦIыхухэр къезышэкI къэрал компание» акционер зэгухьэныгъэмрэ.

Дызэрыщыгъуаззщи, иджыпстукIэ мафIэгур зэрызекIуэр мазэм и зэпэмыбж махуэхэрщ.

061С мафIэгур Налшык и гъущI гъуэгу вокзалым текIынущ сыхьэт 19-рэ дакъикъи 4-м. Зы махуэрэ ныкъуэкIэ гъуэгу тетауэ, ар Москва и Павелецкэ вокзалым техьэнущ сыхьэти 6-рэ дакъикъэ 18-м. Москва къикI 062С-р сыхьэт 21-рэ дакъикъ 42-м кьыдекIынырэ, апхуэдизу дыдэ зэманкIэ гъуэгу тетынущ икIи Налшык сыхьэти 10-рэ дакъикъэ 14-м къэсынущ.

КъБР-м и Iэтащхьэмрэ Правительствэмрэ я пресс-Iуэхущ Iапl э.

Адыгэхэр: дунейм нэхъыжь дыдэу тет лъэпкъхэм яз

• ТхылъыщIэ

ЩIэныгъэхэмкIэ Дунейпсо Адыгэ Академием и нэIэ щIэту иджыблагъэ «Принт-Центр» тхылъ тедзапIэм кьыщыдэкIащ Къэбэрдей Адыгэ Хасэм и тхьэмадэ, «Адыгэ псалъэм» и редактор нэхъыщхьэ Хьэфыщ Iэ Мухьэмэдрэ а газетым и обозреватель, ткачIуэ Чэрим Марианнэрэ ягъэхьэзыра «Адыгэхэр: дунейм нэхъыжь дыдэу тет лъэпкъхэм я» тхылъыр.

ЩIЭНГЪУАЗЭ жьыпхъэм иту дунейм кьытехьа кьыдэкIыгъуэр напэкIуэцI 652-рэ мэхъу, абы ихуащ сурэт 1538-рэ, езыр Iыхьэ 22-уэ зэхэтщ.

«Адыгэм кьызэринэкIа тхыдэ гъуэгуанэм апхуэдизу и кIыхьагъ, и куугърэ пэт, джа зэрыхъуа и лъэныкъуэкIи зэрызиубгъуа щыкIэкIи арэзы укъищIыным фIыуэ пэжыжьащ нобэр кьыздэсым», - зыкъащIыгъуегъаз эр пэублэм зи гугъу тщIы тхылъым мылъкуКIэ щIигъэкъуэн хуэхъуа, ЩIДАА-м и президент Къанокъуэ Арсен.

Ди тхыдэджхэр щылажьэ хэгъэгухэр зэрызэпэIэщIэри, щхьэж зыхэпсэукI къэрал хабзэм зэрызыдригъэкIупхъэри щхьэусыгъуэ хуохъу, щIэныгъэлIым зэрыжиIэмкIэ, лъэпкъым теухуа лэжьыгъэхэр дызыхуей лъагапIэм зэрыт хунэмыкIэсым: «Ди лъэпкъым и тхыдэр зэфIэгъэувэжьи зэрыхуейм деж кьыщымынэу, пэжу зыгурыгъэIуэни хуейщ. Ар тхуэзфIэкIынукъым, щIы хъурейм и щIыIум адыгэм лъэужьу къытрина псори кьызэщIэдмыкIуэжауэ, ди щIэныгъэлIэхэмрэ хамэ ягъэралхэм щыщ тхыдэджхэмрэ бжьыпэр зыIыгъ бзэ лъэрызехьэхэмкIэ кьрахьэлIа тхыгъэхэр зы дымыщIыжауэ».

ЖьыIэгъуэ кIэщIхэр ди зэманым и нэщэнэ хуауац. Нобэ телефоным зи Iэ лъэIэс дэтхэнэ зыми кьыпхьыхуэр занщIу и акъыпмыкIыпхъуэтэн, итIанэми Iуэхур зыуТым теухуауэ зымыгъэзэлэрыгъын псалъэ щэрыуэхэщ. Аращ тхьылъыр зыгъэхьэзырахэм зытращIыхьар, щIэныгъэлIхэм я лэжьыгъэ цIэрыIуэхэм кьыхаха пычыгъуэ кIэщIхэмкIэ лъэпкъым и блэкIар нэгум кьыщIагъэувэну мурад щащIам. Псалъащхьэхэм урипльэмэ, гугъу удемыкьу кьыбгуроIуэ ар: «ШIэрджэсей – адыгэхэм я хэгъэгу», «Бзэмрэ тхьбзэмрэ», «Теплъэмрэ щыгъынымрэ», «Унагъуэмрэ гъэсэныгъэмрэ», «Къэжьа зауэр», «Лъапсэмрэ абы и зехьэкIэмрэ», «Адыгэшыр», «ФIэщхъуныгъэмрэ динымрэ», «Адыгэхэр хэкум зэрырагъэIэпхъуэкIар. ЩIыналъэм хамэхэр кьызэрырагъэтIысхьар», къинэмыщIхэр.

Тхылъыр кьыдэзыгъэкIаХэм тхылъеджэр тегъэчыныхьауэ хуагъэсакъ ар лъэпкъ зэхэгъэж ящIын гукъыдэжьым тегъэщIапIэ хуащI зэрымыхъунум. Ауэ щыхъкIэ, лъэпкъ щхьэхуэу дунейм ущытеткIэ, кьыбдалъуа фIыр хэбгъэкIуэдэжынри захуагъэкъым.

«Мамырыгъэм, зэныбжьэгъуГъэм кьыхуедджэныщ, щхьэж и пщэ дэлъ кьалэнымрэ кьрита Iэмалымрэ темыплъэжьыкIыным тедгъэгушхуэныщ мы тхылъыр кьыщIидзэдгъэкIым диIа плъапIэр, - кьыщыхагъэщ ищхьэкIэ зи гугъу тщIа тхылъым и пэублэм. - Кавказым кьыщалъхуахэм зыщыщыр ябзыщIым хьэзыру щыпсэу нобэрей дунейм цIыхухэм ягу кьэдгъэкIыжьну дыхуейт зэгуэр а хэгъэгур зы унагъуэшхуэ хуэдэу зэрыщытари, Къэбэрдей щIыналъэ махуэр зи нэр плъэм щапхъэу зэриIари. Тхылъеджэм а «зэхэгъэж» тIэкIур кьытхуидэмэ, адрей псомкIи дэ тIэщIэкIа щыуагъэхэр зэзыгъэзэхуэжымрэ кьыкIэлыкIуэ лъэбакъуэр зычыжьмрэ фIыщIэ яхуэтщIнущ».

КIэух псалъэ пащIэу, тхылъым иджыри ихуащ Хьэткъуэ Самир, Хьэфыщ Iэ Мухьэмэд сымэ я тхыгъэхэр.

ТекIуэда лэжьыгъэр зэрыабрагъуэм кьыхэкIыу, зи гугъу тщIы кьыдэжьыгъуэр зэкIэ дунейм кьыззрытехьар бжьыгъэ мащIэщ, ауэ дыщогугъ етIуанэ кьыдэкIыгъуэм я гукъыеуэр тщхьэщIжыну.

ХЬЭПЦIЭ Iэуес.

Къэбэрдей-Балъкъэр Республикэм и къэрал дамыгъэхэр тыным и IуэхукIэ

Къэбэрдей-Балъкъэр Республикэм и IэтащхьэмИ Указ

Щэнхабзэмрэ гъаздждэмрэ хуащIа хэлъхьэныгъэшхуэм икIи илъэс куэд хъуауэ хьэлэлу зэрылажьэм папщIэ щIыхь цIэхэр яфIэщын:

«Къэбэрдей-Балъкъэр Республикэм и цIыхубэ суРэтыщI»

ГъущIапщэ Арсен Хьэжумар и къуэм - Урысейм Художествэхэмкlэ и академием и член-корреспондентым, «Урысейм и Сурэтыщlхэм я союз» творческэ жылагъуэ зэгухьэныгъэм и Къэбэрдей-Балъкъэр республикэ къудамэм хэтым,

«Къэбэрдей-Балъкъэр Республикэм щIыхь зиIэ и артист»

Бэлахъуэ Анитэ Iэбубэ и пхъум - «Къэрал Музыкэ театр» щэнхабзэмкIэ къэрал кIэзонэ Iэхуущ Iапl эм и артистка-уэрэджы Iакl уэ пажэм

Къущхьэ Светланэ Абдулчэрим и пхъум - «Темыркъан Б. Хь. и цIэр зезыхьэ Къэбэрдей-Балъкъэр къэрал филармоние» щэнхабзэмкIэ къэрал кIэзонэ Iэхуущ Iапl эм и симфоние оркестым и артистка пажэм

Терёхинэ Еленэ Борис и пхъум - «Горький М. и цIэр зезыхьэ Урыс къэрал драмэ театр» щэнхабзэмкIэ къэрал кIэзонэ Iэхуущ Iапl эм драмэмкIэ и артистка пажэм,

«Къэбэрдей-Балъкъэр Республикэм щэнхабзэмкIэ щIыхь зиIэ и лэжьакIуэ»

Кульбаевэ Изобелэ Эльбай и пхъум - Щэрэдж муниципальнэ щIыналъэм хьыхьэ Къэщкъэтау къуажэм дэт «ЩIыналъэм щэнхабзэмкIэ и унэ» муниципальнэ кIэзонэ Iэхуущ Iапl эм и методист пажэм.

Къэбэрдей-Балъкъэр Республикэм и Iэтащхьэ КIУЭКIУЭ Казбек

Налшык къалэ
2021 гъэм гъатхэпэм и 25-м
№31-УГ

КIуэкIуэ Казбек яIущIащ щэнхабзэм и лэжьакIуэхэм

КъБР-м и Iэтащхьэ КIуэкIуэ Казбек видеоконференц мардэм тету гъатхэпэм и 25-м яIущIащ республикэм и щэнхабзэ Iэнатlэм и лэжьакIуэхэм икIи ехъуэхъуащ абыхэм я Iэщ Iагъэм епха махуэмкIэ. ЗэIущIэм хэтащ КъБР-м щэнхабзэмкIэ и министр Къумахуэ Мухьэдин, Кавказ Ищхъэрэм щэнхабзэмрэ гъуазджэхэмкIэ и къэрал институтым и ректор Рахаев Анатолий, республикэм и творческэ лэжьакIуэ гупхэм, театрхэм, музейхэм, библиотекэхэм я унафэщIхэр, щIыпIэ администрацэхэмрэ щэнхабзэм и муниципальнэ къудамэхэмрэ я унафэщIхэр.

КIУЭКIУЭ Казбек и хъуэхъум кьыхигъэщащ: «ЩIэнхабзэм зегъэужьыныр къэрал политикэм и унэтIныгъэ нэхъыщхьэхэм ящыщ, Урысей Федерацэм и Конституцэм халъхьа зэхъуэкIыныгъэхэм а Iэнатlэр къэралым и фIыгъуэ нэхъыщхьэхэм халъытащ. Къэралым зыхуэфащэ лэжьыгъэхэр щокIуэкI а зэхъуэкIыныгъэхэр законкэм кьыщыгъэлъэгъуэным теухуауэ. Дяпэкlэ юридическэ и лъэныкъуэкIэ щIэгъэбыдауэ щытынущ къэралым щэнхабзэмрэ Урысейм и лъэпкъхэм я щхьэхуэныгъэхэмрэ ихьэмэныр, абы зыщIигъэкъуэныр икIи зегъэужьыныр, хамэ къэрал щыпсэу ди хэкуэгъухэм ядэIэпыкъуныр, псоми ди зэхуэдэ щэнхабзэ кьулеигъэхэр ихьэмэныр зэрикьалэныр. Щэч хэмылъу, абы хохьэ ди щIэин уасэншэхэр хьэумэнри».

Iэтащхьэм кьыхигъэщхьэхуГащ щэнхабзэ Iэнатlэм зыщIигъэкъуэным хуэунатIауэ республикэм куэд зэрыщыIэзфIагъэкIыр: «Дэ идогъэфIакIуэ щэнхабзэм и Iуэхугъэ Iэнатlэхэм я тепъэрикIи а лэжьыгъэ щекIуэкIыр республикэм и кьалащхьэм и закъуэкъым, атIэ кьаIущ цIыкIуэхэми жьлэхэми далъоIэс. Илъэс кьэс нэхъ дахэ мэхъу ди театрхэр, щэнхабзэмкIэ унэхэр, музейхэр, библиотекэхэр. Апхуэдэу щытми, дэ кьыдгуроIуэ кьаIэн псори зэрызэфIэмыкIар. Дэ кьытпэщытщ Iэнатlэм и материально-техникэ лъабжьэр едгъэфIэкIуэныр. А кьалэныр гъэззщIэным хуэгъэпсащ Президент Путин В. В. пщэрыльэ зэращIам ипкъ иткIэ кьыхалъхьа «ЩIэнхабзэ» лъэпкъ проект хэхар.

«ЩIэнхабзэм и лэжьакIуэхэр я Iэщ Iагъэм зэрыхуэIэзэм, хьэлэлу я Iэнатlэм зэрыпэрытым и фIыгъэкIэ Къэбэрдей-Балъкъэрым и щIыхьэр утыкIуэхуэхэм щаIэт, къэралым и щIыпIэ куэдым ахэр кьыщащIыху, творческэ гупхэмрэ уэрэджы Iакl уэхэмрэ ди лъэпкъхэм я щэнхабзэр Урысейм и мызакъуэу, нэгъуэщI къэралхэми хэIущIыIу щащI. ФIыщIэ фхузощI щэнхабзэм кьулыкъу зэрыхуэфщIэм, фи лэжьыгъэфIым, фи зэчиймрэ Iэзагъэмрэ папщIэ», - кьыхигъащащ щIыналъэм и Iэтащхьэм. Абы зэIущIэм хэтхэр кьыхуриджащ щэнхабзэ Iэнатlэм кьыпщыт си чэзу кьалэнхэм, къэрал, щIыналъэ проектхэр зэрагъэзащIэм теухуа псалъэмакъым кьыхьыхьну.

КъБР-м щэнхабзэмкIэ и министр Къумахуэ Мухьэдин щIыналъэм и Унафэщым фIыщIэ хуищIащ пандемием и лъэхъэнэм гугъуехь куэдым Iууа щэнхабзэ Iэнатlэм зэрызыщIигъакъуэм папщIэ. Абы кьыхигъэщащ иужьрей илъэсхэм куэд зэрызэфIагъэкIар, ауэ нэхъыбэжи кьаззрыпэщытыр. Къэрал проектхэр яГъэзащIэкIэрэ, 2020 гъэм Щэнхабзэмкlэ унэхэр щаухуащ Нартанрэ Псыкlэхуэрэ, зэрагъэпэщыжащ Кьыщэк, Урыкъ, Акъбащ Iипщэ, Светловодскэ, Шордакъ, Пролетарскэ, Эльтюбю, Гундалэн жьлэхэм дэтхэр. Абы апхуэдэуи жиIащ мардэ ткIийхэм зэрытетым хуэдэури кьуажэхэм щIэуэ щаухуа, щызэрагъэпэщыжа Щэнхабзэмкlэ унэхэм гуфIэгъуэ зэхьхьэ мин 17-м щIигъу зэрыщагъэкIэжкIар. Министрым щапхъэу кьихьащ Урыкъ кьуажэм Щэнхабзэмкlэ и унэр, 2020 гъэм кьызэIуахар: «Иджыблагъэ а Iуэхущ Iапl эм дыщыкIуам тлъэгъуам икъуэкIэ дыщыгуфIыкIащ - сабий щэщI кьафэм зыхуагъасэу абы и утыкум итт. Абы кьыкIыращи, Щэнхабзэмкlэ унэм щIыхьэр пэплъэрт, абы хуэныкъуэт».

(КIэухыр 2-нэ нап.).

Къэбэрдей-Балъкъэр Республикэм и Iэтащхьэ КIуэкIуэ К. В. Балъкъэр лъэпкъым и къэщIэрэщIэжыныгъэм и махуэм теухуа и хъуэхъу

КІуэкІуэ Казбек яІущІащ щэнхабзэм и лэжьакІуэхэм

(КІэухыр. ПэщІэдзэр 1-нэ нап.)

Къумахуэ Мухьэдин хэхауэ фІыщІэ яхуищІащ щэнхабзэм и муниципальнэ къудамэхэм. Абыхэм мы зэманым лэжьыгъэшхэу щыгъэкІуэкІ щІынальхэмэ, республикэм щыпсэуэхэм я щэнхабзэ зэхэщІыкІыр къэІэтыным хуэунэтІауэ. И къэпсэльыным министрыр къыщыуцуфыІащ 2020 гъэм музеих зэрызэрагъэпэщыжам, а илъэсым абы щыхуу екІуэлІар щІыху мини 180-м зэрыщІигъуам. Къащхэхуащ бгъэІэпхъуэ хъу щэнхабзэ центрхэр. Абы и фІыгъэкІэ щІынальхэмэ спектаклхэр щагъэльэгъуэныгьэмкІэ Іэмал яІэ хъуащ. «Щэнхабзэ» лъэпкъ проектым хыхьэу зэрагъэпэщыжри, зыхуей ІэмэпсымэхэмкІэ къызэрагъэпэщащ гъуазджэхэмкІэ еджапІэхэу Анзорей, Хьэсэней къуажэхэм, Солдатскэ станицэм дэтхэр; къэрал программэмэхэм ялъэ иткІэ къыхэкІыпІэ зыхуей хуагъэзэжащ гъуазджэм щыхурагъаджэ сабий школибгъум я унэ 11; Къэбэрдей-Балъкъэр Республикэр къызэрызэрагъэпэщэр илъэси 100 щрикъум зыхуэгъэхьэзырыным хуэгъэзауэ зэфІагъэкІ Іуэхуэхэм ялъэ иткІэ щэнхабзэ Іуэхущ1апІэ 24-рэ зэрагъэпэщыжащ. Псори зэхэту республикэм гъуазджэхэмкІэ и еджапІэхэм зыщагъасэ сабий минипщІым щыгъум. Къызыхуэтыншэу зэрагъэпэщыжа Балъкъэр къэрал драмэ театрри мыгувэу къыщыІэхьыжыщ.

«Щыху зэчиифІэхэр» щІынальэ проектым хыхьэу грант дэІэпыкъуныгъэ иратащ коммерцэм хэмыт Іуэхущ1апІэ 11-м. ДызыкуэкІуэ зэманым къапэщыт къалэнхэм я гугъу щищІым, министрым къиргъэльэгъуащ ялъэ игъэщыпхъэхэр - Республикэ гуащэ театрыр, Ныбжьыщ1эхэм я театрыр, Дзэлыкъэкъуажэ дэт, щІынальэм и сабий музыкэ школымрэ кьалэм Щэнхабзэмкі и унэмрэ, Дальнее, Джэрмэншык, Балъкъэр Ипщэ, Дыгулыбгъуей къуажэхэм Щэнхабзэмкі я унэхэр къызыкъэтыншэу зэрагъэпэщыжыкІ, Къулъкъужьи Ищхъэрэм гъуазджэхэмкІэ и сабий школыр зыхуей хуагъэзэн хуейщ. Къэрал программэм хыхьэу къагъэщІэрэщІэжьыну я мурадщ Литературэ музейр, Къэрал киноконцерт гъэльэгъуапІэр, Театр ЩхъуантІэр, Прохладнэ къалэ округым Щэнхабзэмкі и унэр, «Спартак» стадионыр.

Иджыпсту нэхъ мыхьэнэшхуэ зиІэ Іуэхуэхэм ящыщу Къумахуэдин къиргъэльэгъуащ «Балкария», «Терч къэзакъэр» къэфакІуэ гупэхм транспорт зэрамыІэр, апхуэдэуи дахэр утыку къызэрихьэ кІэстумыщІэхэри яхуэдэн зэрыхуейр. КІуэкІуэ Казбек гулъытэ хэха хуищІащ щэнхабзэм и лэжьакІуэхэм я улахуэхэм иКІи кІыхигъэщащ а Іэнатіэм пэрытхэм лэжьапІщІэр зэрырат щІыкІэм мы зэманым зэрыхэпльэжьыр.

Республикэм и Іэтащхьэм зыхуагъэзащ щэнхабзэ Іуэхущ1апІэ зыбжанэм я унафэщІхэм. Рахаев Анатолий и гугъу ищІащ Кавказ Ищхъэрэм иц щІалэгъуалэм я кинофестиваль НалшыкщегъэкІуэжьыным ехьэлІа Іуэхуэхм. Мэлбахьуэ Т. Къу. и цІэр зезыхьэ къэрал лъэпкъ библиотекэм, мы гъэм илъэсищэ ирикъум, и унафэщІ Емуэ Анатолий кьиІэтащ а унэр къызыхуэтыншэу зэгъэпэщыжыным теухуа Іуэхур. КІуэкІуэ Казбек Емуэ Анатолий и деж иригъэблагъащ, а Іуэхум нэхъ зэпкърыхауэ тепсэльыхьын папщІэ.

Къэрал Музыкэ театрым и унафэщІ Бэрэгъуэ Руслан КІуэкІуэ Казбек иригъэблагъащ «Травиата» спектаклым и япэ гъэльэгъуэныгьэм. Ар КъБР-м и Іэтащхьэм и гранткІэ ягъэуващ республикэр илъэси 100 щрикъум ирихьэлІэу. Апхуэдэуи абы жиІащ 2021 гъэм республикэм щыпсэуэхэм кьагъэщІэрэщІэжа программэ зэрырагъэльагъунур. Абы хэтщ Молэ Владимир и «Кьамбатрэ Лацэрэ» оперэмрэ «Цыджан барон» оперэмрэ.

«Балкария» къэрал Іуэрыіуатэзэтнографие ансамблым и унафэщІ Энеев Магомед КІуэкІуэ Казбек жриІащ илъэс 33-рэ хъуауэ республикэр къэралым, дунейм и щІыпІэ куэдым я утыкуэм екІуу кьащезыгъэщІыжу гупым нобэ и Іуэхуэ зэрагъэпэщыжащ. Псори зэхэту республикэм гъуазджэхэмкІэ и еджапІэхэм зыщагъасэ сабий минипщІым щыгъум. Къызыхуэтыншэу зэрагъэпэщыжа Балъкъэр къэрал драмэ театрри мыгувэу къызыхьэжынущ.

«Щыху зэчиифІэхэр» щІынальэ проектым хыхьэу грант дэІэпыкъуныгъэ иратащ коммерцэм хэмыт Іуэхущ1апІэ 11-м. ДызыкуэкІуэ зэманым къапэщыт къалэнхэм я гугъу щищІым, министрым къиргъэльэгъуащ ялъэ игъэщыпхъэхэр - Республикэ гуащэ театрыр, Ныбжьыщ1эхэм я театрыр, Дзэлыкъэкъуажэ дэт, щІынальэм и сабий музыкэ школымрэ кьалэм Щэнхабзэмкі и унэмрэ, Дальнее, Джэрмэншык, Балъкъэр Ипщэ, Дыгулыбгъуей къуажэхэм Щэнхабзэмкі я унэхэр къызыкъэтыншэу зэрагъэпэщыжыкІ, Къулъкъужьи Ищхъэрэм гъуазджэхэмкІэ и сабий школыр зыхуей хуагъэзэн хуейщ. Къэрал программэм хыхьэу къагъэщІэрэщІэжьыну я мурадщ Литературэ музейр, Къэрал киноконцерт гъэльэгъуапІэр, Театр ЩхъуантІэр, Прохладнэ къалэ округым Щэнхабзэмкі и унэр, «Спартак» стадионыр.

Иджыпсту нэхъ мыхьэнэшхуэ зиІэ Іуэхуэхэм ящыщу Къумахуэдин къиргъэльэгъуащ «Балкария», «Терч къэзакъэр» къэфакІуэ гупэхм транспорт зэрамыІэр, апхуэдэуи дахэр утыку къызэрихьэ кІэстумыщІэхэри яхуэдэн зэрыхуейр. КІуэкІуэ Казбек гулъытэ хэха хуищІащ щэнхабзэм и лэжьакІуэхэм я улахуэхэм иКІи кІыхигъэщащ а Іэнатіэм пэрытхэм лэжьапІщІэр зэрырат щІыкІэм мы зэманым зэрыхэпльэжьыр.

Республикэм и Іэтащхьэм зыхуагъэзащ щэнхабзэ Іуэхущ1апІэ зыбжанэм я унафэщІхэм. Рахаев Анатолий и гугъу ищІащ Кавказ Ищхъэрэм иц щІалэгъуалэм я кинофестиваль НалшыкщегъэкІуэжьыным ехьэлІа Іуэхуэхм. Мэлбахьуэ Т. Къу. и цІэр зезыхьэ къэрал лъэпкъ библиотекэм, мы гъэм илъэсищэ ирикъум, и унафэщІ Емуэ Анатолий кьиІэтащ а унэр къызыхуэтыншэу зэрагъэпэщыжыным теухуа Іуэхур. КІуэкІуэ Казбек Емуэ Анатолий и деж иригъэблагъащ, а Іуэхум нэхъ зэпкърыхауэ тепсэльыхьын папщІэ.

Къэрал Музыкэ театрым и унафэщІ Бэрэгъуэ Руслан КІуэкІуэ Казбек иригъэблагъащ «Травиата» спектаклым и япэ гъэльэгъуэныгьэм. Ар КъБР-м и Іэтащхьэм и гранткІэ ягъэуващ республикэр илъэси 100 щрикъум ирихьэлІэу. Апхуэдэуи абы жиІащ 2021 гъэм республикэм щыпсэуэхэм кьагъэщІэрэщІэжа программэ зэрырагъэльагъунур. Абы хэтщ Молэ Владимир и «Кьамбатрэ Лацэрэ» оперэмрэ «Цыджан барон» оперэмрэ.

«Балкария» къэрал Іуэрыіуатэзэтнографие ансамблым и унафэщІ Энеев Магомед КІуэкІуэ Казбек жриІащ илъэс 33-рэ хъуауэ республикэр къэралым, дунейм и щІыпІэ куэдым я утыкуэм екІуу кьащезыгъэщІыжу гупым нобэ и Іуэхуэ зэрагъэпэщыжащ. Псори зэхэту республикэм гъуазджэхэмкІэ и еджапІэхэм зыщагъасэ сабий минипщІым щыгъум. Къызыхуэтыншэу зэрагъэпэщыжа Балъкъэр къэрал драмэ театрри мыгувэу къызыхьэжынущ.

«Щыху зэчиифІэхэр» щІынальэ проектым хыхьэу грант дэІэпыкъуныгъэ иратащ коммерцэм хэмыт Іуэхущ1апІэ 11-м. ДызыкуэкІуэ зэманым къапэщыт къалэнхэм я гугъу щищІым, министрым къиргъэльэгъуащ ялъэ игъэщыпхъэхэр - Республикэ гуащэ театрыр, Ныбжьыщ1эхэм я театрыр, Дзэлыкъэкъуажэ дэт, щІынальэм и сабий музыкэ школымрэ кьалэм Щэнхабзэмкі и унэмрэ, Дальнее, Джэрмэншык, Балъкъэр Ипщэ, Дыгулыбгъуей къуажэхэм Щэнхабзэмкі я унэхэр къызыкъэтыншэу зэрагъэпэщыжыкІ, Къулъкъужьи Ищхъэрэм гъуазджэхэмкІэ и сабий школыр зыхуей хуагъэзэн хуейщ. Къэрал программэм хыхьэу къагъэщІэрэщІэжьыну я мурадщ Литературэ музейр, Къэрал киноконцерт гъэльэгъуапІэр, Театр ЩхъуантІэр, Прохладнэ къалэ округым Щэнхабзэмкі и унэр, «Спартак» стадионыр.

Иджыпсту нэхъ мыхьэнэшхуэ зиІэ Іуэхуэхэм ящыщу Къумахуэдин къиргъэльэгъуащ «Балкария», «Терч къэзакъэр» къэфакІуэ гупэхм транспорт зэрамыІэр, апхуэдэуи дахэр утыку къызэрихьэ кІэстумыщІэхэри яхуэдэн зэрыхуейр. КІуэкІуэ Казбек гулъытэ хэха хуищІащ щэнхабзэм и лэжьакІуэхэм я улахуэхэм иКІи кІыхигъэщащ а Іэнатіэм пэрытхэм лэжьапІщІэр зэрырат щІыкІэм мы зэманым зэрыхэпльэжьыр.

Республикэм и Іэтащхьэм зыхуагъэзащ щэнхабзэ Іуэхущ1апІэ зыбжанэм я унафэщІхэм. Рахаев Анатолий и гугъу ищІащ Кавказ Ищ-

1964 гъэ

1969 гъэ

1972 гъэ

1985 гъэ

1997 гъэ

2008 гъэ

2011 гъэ

2016 гъэ

ХЬЭФЫЦІЭ Мухьэмэд:

Лъэпкъым Іэщ1экІар зы сщІыжынырщ сызыщІэхъуэпсыр

Хьэфыщ1э Мухьэмэд Мусэбий и къуэр Бахьсэн щІынальэм щыщ Зеикъуэ (ХьэтІохьущкІуэй Ипщэ) къуажэм 1946 гъэм гъатхэпэм и 30-м къыщалъхуащ. КъБКъУ-м и адыгэбзэ-урысыбзэ кьудамэр къиухащ.

«Адыгэ псалъэ» газетым и редактор нэхъыщхьэщ, «Хэхэс адыгэхэр», «Нарт», «Хасэ» газетхэр къыдегъэкІ. Урысей Федерацэм и ТхакІуэхэм, Журналистхэм я зэгухьэныгъэм хэтщ.

Къэбэрдей-Балъкъэр Республикэм и Совет Нэхъыщхьэм и цІыхубэ депутату (1990 - 1993 гъэ.ГъІ.), Дунейпсо Адыгэ Хасэм и апэ вице-президенту (2009 - 2012) щытащ. ЩІэныгъэхэмкІэ Дунейпсо Адыгэ академием и вице-президент, «Адыгэ щІэнгъуэзэ» институтым и унафэщІщ, Къэбэрдей Адыгэ Хасэм 2000 гъ ЛъандэрэІ и тхьэмадэщ. Кавказыр зыдж дунейпсо зэгухьэныгъэм (США, Чикагэ) хэтщ.

Хьэфыщ1э Мухьэмэд Урысей Федерацэм щэнхабзэмкІэ щІыхь зиІэ и лэжьакІуэщ, Къэбэрдей-Балъкъэрым, Адыгеим, Къэрэшей-Шэрджэсым щІыхь зиІэ я журналистщ. «ПщІэрэ ЩІыхьэ» абхъаз орденыр, «Адыгеим и ЩІыхь» медалыр, Дунейпсо шэрджэс фондым и «ФІыщІэ» саугъэтыр къыхуагъэфэщащ. Хьэфыщ1э �щІДАА-м, Петровскэ Академием, Творчествэмкі дунейпсо академием хэтщ, Урыс географие обществэм 2015 гъэм хагъэхьащ. ЦІыхубэ дипломатщ, США-м и Олахэмэ штатым хыхьэ Стиллуотер къалэм, щалъхуа Зеикъуэ я къуажэм щІыхь зиІэ я цІыхущ.

ИЛЬЭС 24-рэ хъуауэ «Адыгэ псалъэ» газетым и редактор нэхъыщхьэ, илъэс 21-м нэблагъэуэ Къэбэрдей Адыгэ Хасэм и тхьэмадэ, ЩІэныгъэхэмкІэ Дунейпсо Адыгэ академием и вице-президент, ДАХ-м и Хасащхьэм хэт Хьэфыщ1э Мухьэмэд лэжьыгъэрэ Іуэхуу зэфІигъэкІыр, цІэ лъапІэрэ щІыхь дамыгъэу иІэр мащІэхьым. А псори къызэрилэжьаи, дуней псом цІэрыІуэ щызыщІари къызыхэкІа лъэпкъым хуиІэ лъапІуныгъэмрэ къызэрымыкІуэ хэкупсэу зэрыщытымрэщ, ГъунэжимиІэ гуащІэрэ жану лажьэ акъылрэ зэрыбгъэдэлъыщ.

Гугъущ Мухьэмэд хуэзфІэкІа псор зы тхыгъэм къибгъэзэгъэну, къикІуэ гъуэгуанэ купщІафІэр сыхьэт зыбжанэм кьебгъэІуэтэну. ИтІани и махуэ лъапІэр ди щхьэусыгъуэу, упщІэ зыбжанэкІэ зыхуэдгъэзащ.

- **Мухьэмэд, сыт хуэдэ Іуэхуми къежьапІэ зэриІэм хуэдэу, цІыху гъащІэми лъабжьэ гуэр иІэщ, къэзыпхъуэхэм, къызыхэкІахэм я деж къыщыщІидзэу. Адэ-анэр зыщыгуфІыкІа, быныр зэрыгушхуа, лъэпкъым и щхьэр лъагэу езыгъэлъагъужа гъуэгуанэ дахэ къызэпычар къыщежьам хуэпелъэкІыжмэ, сыт уигу къэкІыжыр?**

- Сабиигъэращ цІыху гъащІэм щІэдзапІэ хуэхъури, гум Іэфіу кьинэри, узытехьэну лъагъуэр пхыІыщри. Сэ быным гранэжьжьэ, шыпхъуитхум срадзэлъу закъуэт. Ди адэр жащ-махуэ имыІэу колхозым щылажьэрти, мэзым пхъэхэ кІэнри, пщІантІэм щыІэбэнри сэрат зи пщэ къыдэхуэр. Ауэ си шыпхъуэр къэжэпхъа нэужь, лжьыгъэм и нэхъыбэр сщхьэщахащ. Ахэр схуэузынШэщи, си щхьэкІэ сынасыпыфІэзу зызобжьж.

(КІэухыр 6-нэ нап.)

● Гупыж

ЩІым и сыхьэт

Къэбэрдей-Балъкъэрыр мы гъэми хэтынщ ЦІыхуІэ зылъэмыІэса щІыуэпсым и дунейпсо фондым (World Wildlife Fund - WWF) къыхихьэха «ЩІым и сыхьэт» зыфІаща къэрал зэхуаку Іуэхугъуэм.

ДЫЗЭРЫТ илъэсым ЩІым и сыхьэтыр зыхуагъэзар ГъатхэпэМ и 27-рац. Іуэхур дзэыІыгъэ къэралхэм щыІэ къалэхэмрэ къуажэхэмрэ дзэ унагъуэхэм, дэт Іуэхущ1апІэхэм, тыкуэнхэм, курыт еджапІэхэмрэ зэхэтчэтыщІэ Іэнатіэхэмрэ, къыхуеджэнымгъэм пэджэжа псоми - лейуэ ягъаблэ уэздыгъэхэмрэ мыхьэнэ ин зимыІэ электро-Іэмэпсымэхэмрэ нобэ пщыхьэщхьэм сыхьэт 20-рэ дакъикъэ 30-м деж щыІуачыныщ.

Дыкъэзыухъуреихь дунейм и щытыкІэм зэрызихъуэжьым, дызытес щІым и хъугъуэфІыгъуэхэр зэгъэзэхуауэ къызэрыгъэсэбэпыпхъэм къэрал зэмылІэужьыгъуэхэм я унафэщІхэр, цІыхубэр езыгъэгупсыс Іуэхугъуэм и мыгъэрей Іыхьэм, зэрыхуагъэфащэмкІэ, цІыху мелардым щІигъу хэтынущ.

Зэрыгурыіуэгъуэщи, ЩІым и сыхьэтыр кьезыхьэжьахэм ар ядэтІыгъыну хуитынытэ дИІэщ дэтхэнэми. Абы пащІэ сыт тщІэн хуейр, жыІэу фыщІэупщІэмэ, ди унэхэм электричествэм пыдзагъэ щІэт унэлъащІэхэм ящыщ зыбжанэр пІалъэ гуэркІэ къызэритчыным яужь дитпхъэу аращ, ди планетэм и хъугъуэфІыгъуэхэм даззрыщысхьым и нэщэнэу.

Ауэрэ здекІуэкІым, 2007 гъэм зи гугъу тщІы WWF фондым Австралием япэ дыдэу къыщызэригъэпэщауэ щытащ «The Sydney Morning Herald» зыфІаща Іуэхугъуэу ди планетэм и хъугъуэфІыгъуэхэм я къэгъэсэбэпыкІэм ехьэлеиныгъэу хальъагъэхэм жылагъуэм гу лъегъэтэным хуэгъэзар. Континент (щІыналъэ) жыжьэм и кьалэ нэхъ ин дыдэм щызэхаша «щІыхьэу» иным кьрикІуар аращи, щыкІэлъыкІуэ илъэсым абыхэм я щапхъэм иригъэузащ ЩІы Хьурейм тет къэрал куэдым я кьалэхэмрэ къуажэхэмрэ щыІэ Іуэхущ1апІэхэм щылажьэхэмрэ щІыху къызэрыгуэкІыу дзэсхэмрэ.

2009 гъэр къэтщтэнщи (а илъэсырщ ЩІым и сыхьэтыр Урысей Федерацэм ящыщысар), ар щытащ ди планетэм щыпсэу щІыхуэхэм ящыщу мелардым нэблагъэр зыхэта Іуэхугъуэу. Абы щыгъуэ Москва щагъэкІуэсат кьыпчми зэранагъэшхуэ къэзымышэну кьалъытэ уэздыгъэ лейхэу МГУ-р, Киевскэ вокзалыр, Урысейм ЩІэныгъэхэмкІэ и Академиер я гупэщІыбагъкІэ зэщІэзэгъэнахуэхэр, ИКЕА хьэрычэтыщІэ къызэрэпэщыныгъэм ейхэр, нэгъуэщІхэри.

2010 гъэм и гугъу тщІымэ, Санкт-Петербург щІыхуэр дзэзыхьэхуу дэт Эрмитажым, Уардэунэ лъэмыжым, Невский Александр и лъэмыжым, езы кьалэм и администрацэм и унэ нэхъыщхьэм, нэгъуэщІ-кьинэмыщІ куэдми езыхэм я фІэфыныгъэкІэ, ЩІым и сыхьэтым ирихьэлІэу, ахэр зэщІэзыгъэнахуэ уэздыгъэхэр къыщрачуэу щытащ.

Пщыхьэщхьэ сыхьэт 20-рэ дакъикъэ 30-м Налшык кьалэ ЗэгурыІуэныгъэм и утыкум щыщІидзэнущ Къэбэрдей-Балъкъэрым ЩІыуэпсым и хъугъуэфІыгъуэмрэ экологиемкІэ и министерствэм, КъБР-м и Жылагъуэ палатэм деж щыІэ ЩІалэгъуалэ советым, республикэм и ЩІалэгъуалэ правительствэм хэтхэм зэгъэсу кьыщызэрагъэпэщыну зэхьэхьэм. Абдежым кьалэн куэд зыгъэзащІэ щІалэгъуалэ центрым и волонтёрхэм джэгугъуэ зэмылІэужьыгъуэхэмрэ зэпеуэхэмрэ щызэхащэнущ, шэху уэздыгъэхэмрэ Іуэхум ехьэлІа хьэпшып щыкІуэмэ щагъэшынущ, республикэм и артист ныбжьыщ1эхэм зыкъыщагъэльэгъуэнущ.

КЪУМАХУЭ Аслъэн.

Мы махуэхэм

Гъатхэпэм и 27, *щэбэт*

♦**Театрым и дунейпсо махуэщ**

♦**«ЩІым и сыхьэт» зыфІаща акцэр ирагъэкІуэкІ**. Дыкъэзыухъуреихь дунейм хуэсакъын, абы и хъугъуэфІыгъуэхэр зэгъэзэхуауэ къэгъэсэбэпын зэрыхуейм цІыхуэхэм иджыри зэ гу лърагэтэн мурадкІэ ар къызэрагъэпэщ 2007 гъэ ГъІандэрэ. Абы хэтхэм нобэ щІыпІэ зэманымкІэ сыхьэт 20-рэ дакъикъэ 30-м уэздыгъэхэр ягъэункІыфІ иКІи ар зы сыхьэткІэ ягъаблэркъым.

♦**Урысейм и МВД-м и къэрал кІуэцІ дзэхэм я махуэщ**

♦**1841 гъэм** Нью-Йорк (США) кьалэм дунейм щыпсэу кьыдыхьащ мафІэсгъэункІыфІ машинэр. Абы ахуэздзу уеджэнуи кьезэгъащІэгъэтэкъым, сыту жыпІэмэ, къызэрырашэкІыр шитІ зыщІэщІа гукІэт.

♦**1945 гъэм** Бирмэм и лъэпкъ ямэм зыкъыІэтащ иКІи я къэралыр япон зэрыпхъуакІуэхэм кьаІэщІыжащ.

♦**1968 гъэм**, зэрыса кьухьлъатэр Владимир областым кьыщецхуэхри, иуКІащ дунейм и япэ космонавт, Совет Союзым и ЛІыхьужь Гагарин Юрий.

♦**1990 гъэм** Инджылызым и кьалащхьэ Пондон кьыщызэІуахащ Конан Дойл Артур и тхыгъэхэм я ЛІыхьужь Холмс Шерлок и музей.

♦**2011 гъэм** Урысейр гъэмахуэ зэманым техьащ - УФ-м и Президенту а зэманым щыта Медведев Дмитрий Іэ щІидзащ щІымахуэ, гъэмахуэ зэман жаІэу сыхьэтхэр ирамыгъэкІуэтэкІыным теухуа унафэм.

♦Нэмыцэ физик цІэрыІуэ, Нобель и саугъэтыи и япэ лауреат **Рентген Вильгельм Конрад** къызэралъхуэрэ илъэси 176-рэ ирокъу.

♦Революционер, къэрал лэжьакІуэ **Киров (Костриков) Сергей** къызэралъхуэрэ илъэси 135-рэ ирокъу. Кировыр 1934 гъэм яуКІауэ щытащ.

♦Совет пианист, виолончелист, дирижёр, жылагъуэ лэжьакІуэ цІэрыІуэ, СССР-м и цІыхубэ артист, УФ-м и Къэрал саугъэтыр зыхуагъэфэща, «Грэмми» саугъэтыр тхуэнейрэ зрата **Ростропович Мстислав** къызэралъхуэрэ илъэс 94-рэ ирокъу.

♦КъБР-м и цІыхубэ усакІуэ **Балъкъэр Фоусэт** къызэралъхуэрэ илъэс 96-рэ ирокъу.

♦Совет актёр, Урысейм и цІыхубэ артист **Жарков Алексей** къызэралъхуэрэ илъэс 73-рэ ирокъу.

♦**1990 - 1996 гъэхэм** Урысейм нэгъуэщІ къэрал Іуэхуэхмкі и министр, УФ-м и Къэрал Думэм и япэ, етІуанэ хэхьыгъэхэм я депутату щыта **Козырев Андрей** и ныбжьыр илъэс 70 ирокъу.

♦Америкэм щыщ кинорежиссёр, актёр цІэрыІуэ **Тарантинэ Квентин** и ныбжьыр илъэс 58-рэ ирокъу.

♦Урысей лыжник, биатлонист, паралимп чемпион плІэнейрэ хъуа **Зарипов Ирек** и ныбжьыр илъэс 38-рэ ирокъу.

Дунейм и щытыкІэнур

«pogoda.yandex.ru» сайтым зэритымкІэ, Налшык пшэр техьэ-текІыу щыщытынущ. Хуабэр махуэм градуси 8 - 9, жэщым градуси 2 - 3 щыхъунущ.

Гъатхэпэм и 28, *тхьэмахуэ*

♦**Балъкъэр лъэпкъым и къэщІэрэщІэжьынымрэ и махуэщ**. 1957 гъэм гъатхэпэм и 28-м СССР-м и Совет Нэхъыщхьэм и Президиумым Указ кьыдигъэкІащ балъкъэр лъэпкъыр зрагъэкІа щІыналъэм кьэкІуэжьну хуит щІынымрэ теухуауэ. КъБР-м и Президентым 1994 гъэм гъатхэпэм и 25-м Іэ зыщІидза унафэм ипкъ иткІэ гъатхэпэм и 28-р республикэм щагъэльапІэ.

♦**Белоруссием щІыхуэм Іуэхут-хьэбзэ яхуэщІынымрэ псэупІэ-коммунальнэ Іэнатіэмрэ я лэжьакІуэхэм я махуэщ**

♦**Азербайджаным лъэпкъ щынагъэшнагъэмкІэ и органэм я лэжьакІуэхэм я махуэщ**

♦**Сербием и Конституцэм и махуэщ**

♦**1776 гъэм** Москва Театр Иныр къызэрагъэпэщащ. Меценат цІэрыІуэ Урусов Пётр 1776 гъэм гъатхэпэм и 28-м кьыІэрыхьащ актёр гуп къызэригъэпэщыну хуит зэращІыр иКІи спектаклхэр, махуэшхуэхэр, нэгъуэщІхэр егъэкІуэкІыным текІуэгъэм мылькыри зэрыхуахьыр кьыщыгъэльэгъуэ тхыльэ. Абы Урысейм и унафэщІ Екатеринэ ЕтІуанэм и Іэ щІэлът.

♦**1797 гъэм** Нью-Гемпшир (США) дунейм щыпэнэу щызэпкъралъхьащ пхъэм къыхэщІыкІа зэрыжьыщІэ машинэ. Ар зи Іэдакъэщ1экІ Бриггс Натаниэль абы щыхьэт техьэу тхылъ иратащ гъатхэпэм и 28-м.

♦**1837 гъэм** Чикагэ (США) кьалэ хъуащ. Нью-Йоркрэ Лос-Анджелесрэ яужькІэ арат цІыху нэхъыбэ щыпсэур.

♦**1891 гъэм** Лондон (Инджылыз) щызэхэтащ атлетикэ хьэлъэмкІэ япэ дунейпсо чемпионатыр.

♦**1910 гъэм** франджыз инженер Фабр Анри дунейм щыяпэу псым телъэтыкІри узгум ихьащ абы хуэщІа кхъухьлъатэкІэ.

♦**1930 гъэм** Константинополь, Анголэ кьалэхэм я иджыпей тырку-цІэхэр - Истамбылрэ Анкарарэ - фІащащ.

♦Урыс тхакІуэ, драматург, жылагъуэ лэжьакІуэу щыта **Горький (Пешков) Максим** къызэралъхуэрэ илъэси 153-рэ ирокъу.

♦Совет кхъухьлъатэзехуэ-штурман, Совет Союзым и ЛІыхьужь **Расковэ Маринэ** къызэралъхуэрэ илъэси 109-рэ ирокъу.

♦Театрми киноми я урысей актёр, СССР-м и цІыхубэ артист, Социалист Лэжьыгъэм и ЛІыхьужь **Смоктуновский Иннокентий** къызэралъхуэрэ илъэс 96-рэ ирокъу.

♦Совет кхъухьлъатэзехуэ-космонавт, авиацэм и генерал-майор, Совет Союзым тІэунейрэ и ЛІыхьужь **Губарев Алексей** къызэралъхуэрэ илъэс 90 ирокъу.

♦Совет кинорежиссёр, актёр, сценарист, УФ-м и цІыхубэ артист **Митта (и унэцІэ дыдэр Рабиновичщ) Александр** и ныбжьыр илъэс 88-рэ ирокъу.

♦КъШР-м и къэрал лэжьакІуэ, тхакІуэ, усакІуэ **Псыхэмыхьэ Мусэ** къызэралъхуэрэ илъэс 81-рэ ирокъу.

♦«Советская молодежь» газетым и редактор нэхъыщхьэу щыта, УФ-ми КъБР-ми щэнхабзэмкІэ щІыхь зиІэ я лэжьакІуэ **Кьардэн Мухьэмэд** къызэралъхуэрэ илъэс 67-рэ ирокъу.

♦Урысей фигуристкэ, 2014 гъэм Сочэ щекІуэкІа Олимп Джэгуэхэм дыщэ медаль кьыщыщІэхьа **Бобровэ Екатеринэ** и ныбжьыр илъэс 31-рэ ирокъу.

Дунейм и щытыкІэнур

«pogoda.yandex.ru» сайтым зэритымкІэ, Налшык пшэр техьэ-текІыу щыщытынущ. Хуабэр махуэм градуси 9 - 10, жэщым градуси 2 - 3 щыхъунущ.

Гъатхэпэм и 29, *блыщхьэ*

♦**Урысейм Іэщэкіэ Зэщіэуэзэда и Къарухэм я юридическэ Іэнатіэм и лэжьакІуэм и махуэщ**

♦**Китайм щагъэльапІэ Щ1алэгъуалэм я махуэщ**

♦**1730 гъэм** Москва и уэрамхэр къагъэнхуу щІадзащ.

♦**1873 гъэм** Толстой Лев «Анна Каренина» романыр тхын щІидзащ.

♦**1886 гъэм** зэхалъхьащ иджы дунейм щынэхъ щІэрыІуэ дыдэхэм ящыщ хъуа «Кока-Кола» псы лІэужьыгъуэр.

♦**1891 гъэм** Урысейм и император Александр III унафэ ищІащ дуней псом щынэхъ кІыхь дыдэ Транссибыр гъущІ гъуэгур ухуэным теухуауэ.

♦**1911 гъэм** Санкт-Петербург кьалэм кьыщызэрагъэпэщащ Урысейм и Олимп комитетыр.

♦**1998 гъэм** Португалием и кьалащхьэ Лиссабон кьыщызэІуахащ Европэм щынэхъ кІыхь дыдэ лъэмыжыр - Васко да Гамэ и цІэр зыфІащар. Ар ирагъэхьэлат «Экспо-98» дунейпсо выставкэр кьыщызэІуахьым. Абы метр 17185-рэ и кІыхьагъщ, метр 31-рэ и бгъуагъщ.

♦Урысей пащтыхь, Пётр Езанэм и адэ **Романов Алексей** (1645 - 1676 гъэхэм къэрал унафэр зыІэщІэлъа, Сабыр дыдэ цІэ лейр зытеІуэкІауэ щытар) къызэралъхуэрэ илъэс 392-рэ ирокъу.

♦США-м и 10-нэ президенту щыта **Тайлер Джон** къызэралъхуэрэ илъэс 231-рэ ирокъу.

♦Совет кинорежиссёр, актёр, политик, жылагъуэ лэжьакІуэ цІэрыІуэ, публицист, УФ-м и цІыхубэ артист **Говорухин Станислав** къызэралъхуэрэ илъэс 85-рэ ирокъу.

♦КъБР-м щІыхь зиІэ и артист **Ало Руслан** и ныбжьыр илъэс 75-рэ ирокъу.

♦Тхыдэ щІэныгъэхэм я доктор, профессор, Осетие Ищхъэрэ - Аланием, Осетие Ипщэм, КъБР-м щІэныгъэмкІэ щІыхь зиІэ я лэжьакІуэ **Дзидзоев Валерий** и ныбжьыр илъэс 71-рэ ирокъу.

Дунейм и щытыкІэнур

«pogoda.yandex.ru» сайтым зэритымкІэ, Налшык пшэр техьэ-текІыу щыщытынущ. Хуабэр махуэм градуси 9 - 10, жэщым градуси 2 - 3 щыхъунущ.

Зыгъэхьэзырар
ЖЬЭКІЭМЫХЪУ Маринэщ.

● Гъатхэпэм и 26-р Театрхэм я дунейпсо махуэщ

Сабиигъуэм къыпызыщэ

Шэджэм къалэм и «Псынэ цІыкІу» сабий гъэсапІэм Театрхэм я дунейпсо махуэм ирихьэлІэу щагъэлъэгъуащ «Дыгъужьымрэ чыцІиблымрэ» теплъэгъуэр.

ГУАЩЭ театрыр Іуэхущ1апІэм и гъащІэм щыщ Іыхьэ хъуащ. Гуп нэхъыщІэхэм я гъэсакІуэхэу Гуанэ Заремэрэ Нэзрэн ХьэІишэтрэ сабийхэр а махуэм ирагъэплъащ «Дыгъужьымрэ чыцІиблымрэ» спектаклым. Театрым и дунейр къызыхуэІуаха сабийхэм, дауи, ар щІэщІыгъуэ ящыхъуащ. Гуащэкэр ІэкіуэлъакІуэу зэрызэрагъэкІымрэ абы щІалъхьа макъымэмрэ щІыкІуэр таурыхъым и дуней теплъыджам хашащ иКІи гъэщІэгъуэн ящыхъуащ я гур зыхьэхуа теплъэгъуэр.

- ЦІыкІуэр артистхэм ягъэзащІэ ЛІыхъужьхэм хуэдэхэм ящыщынкІэ хъунщ, ауэ абыхэм я теплъэхэр къыщыгъэльэгъуа я хьэпшыпхэм ириджэгуну яфІэфІ дыдэщ. Сабийхэр темыпыІэжу къыдэплъащ, фІыуэ ялъагъу лІыхъужьхэм я телъхьэу, - жеІэ Гуанэ Заремэ.

Къыхэгъэщыпхъэщ, спектаклыр щагъэльэгъуэм сценэр екІуу къызэрызэрагъэпэщащ. Макъамэри куэду хагъэхьащ. Къищынэмыщ1аеу, спектаклым хэт лІыхъужьхэр - гуащэхэр - езыхэм ящІащ, фащэхэр хуадащ, зэрагъэкІыщ, уэрэд щыкІуэр жраГъэІащ, кьагъэфащ.

● Проектхэр

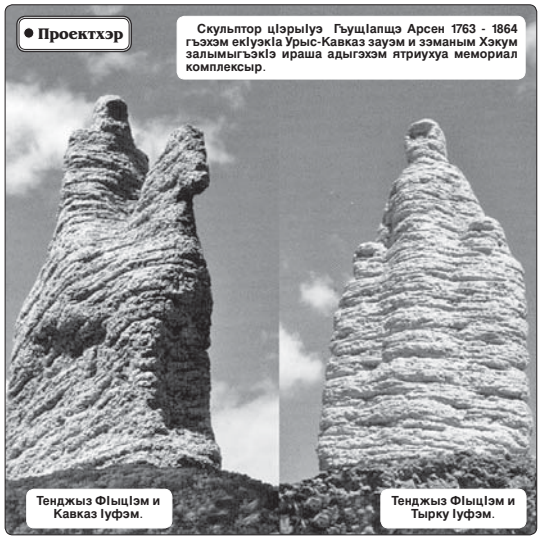

Скульптор цІэрыІуэ ГъущІапщэ Арсен 1763 - 1864 гъэхэм екІуэкІа Урыс-Кавказ зауэм и зэманым Хэку залымыгъэкІэ ираша адыгэхэм ятриухуа мемориал комплексыр.

Тенджызэ ФІыцІэм и Кавказ Іуфэм.

Тенджызэ ФІыцІэм и Тырку Іуфэм.

● ЖЫІэгъуэхэр

Унэгуащэ хахуэм мащІэри куэд ещІыф

♦ Лъэпкъ лІыгъэншэм ущІебгъэрыкІуэн щхьэусыгъуэ гъуэтыгъуафІэщ.
♦ Нэхъыжьыфі зиІэ лъэпкъым хъуэпсэгъуэ куэд дыболъагъу.
♦ Уэыхэсым и лъабжьэ къэптІыныр уи мащэ хъэптІыж пэлъытэщ.
♦ Уи адэшхэм и пщІэр уи напщІэ телъ къудейкІэ уи фІыщІэм хэхъуэнукъым.
♦ Уи лъэпкъым хуэпщІэфар пщІа псом нэхърэ нэхъ лъапІэщ.
♦ Уи псэр хэлъхьи, уи бзэр кьеГъэл.
♦ ФадэкІэ къыпхуэупсэр уи псэм йоІэ.
♦ Анэр арэзы зыщІыфым Тхъэм и нэфІ къыщохуэ.
♦ Бжьр унэгуащэм Іэщ1ыхьэмэ, фэбжьыр лІым и Іыхьэщ.
♦ Бын узыншэ ухуеймэ, къэзылъхунур гуапэ щумыгъащІэ.
♦ Быным хэлъ мыхъумыщІагъэр анэм и нэм зэрилъагъур гъэмэщІауэщ.
♦ ЖыхуиІэ псор зыхуащІэу еса сабийм хуащІэм пщІэ хуищІыжыркъым.
♦ Зи бзэ зымыщІэж щхьэбз псэуэгъу пщІымэ, си быныр бзэмыІу хъуащ жыпІэу умыгъэщІагъуэ.
♦ Къуымыгъэдэлуэфым цІыхубз псэуэгъу умыщІ.
♦ Насыпыр цІыхум куэдрэ къеуалІэркъым, къыпхуэкІуамэ, быдэу зыхумэн хуейщ.
♦ Удахэкъым зыжеПІа цІыхубзым зыщІыхъумэ.
♦ Унагъуэм къаугъэ илъмэ, быным я лъэр щІэкІыркъым.
♦ Унэгуащэ хахуэм мащІэри куэд ещІыф, хуэмыхум куэдри мащІэ Іэщ1охъуэ.
♦ Унэгуащэр щытепщэ унагъуэм лІым и благъэ кІуэрейкъым.
♦ ЦІыхубз ябгэм унагъуэм и гъащІэр хьэзаб защІэ ещІыф.
♦ ЦІыхубзым лІы ухуэмыхъумэ, пщылІ уищІынущ.

ГУБЭЩІЫКІ Владимир.

● Фэ фщІэрэ?

Псэлъафэхэм къарыкІыр

Псым хэмыхьэу бдзэжьей ишхын фІэфІщ.

Гугъу зрамыгъэхьу - «мыпщІантІэу тхъэн хьилагъэр дин зыхуэхъуахэм» ятеухуащ.

Псыпэр зэрыжэм псыкІэри ирожэ.

Гъэсэныгъэм ехьэлІауэ нэхъ къаугъэсэбэп хабзэ псэлъафэщ: бынхэр (нэхъыщІэхэр) я адэ-анэхэм (нэхъыжьхэм) ядоплъей, я щапхъэм ирогъуаз, абыхэм я лъэужьыр езыхэми яху.

Ямыгъэпсалъэ яукІыркъым.

ЦІыхур и щхьэ къыщхьэщІыпсэлъхьыкІыну, къызыщІхьэщыжыжыну, зыхуэуэчылыжыну хуитщ.

Щхьэ хуэийм и лажьэр щхьэ псом ищІэрктым.

НэгъуэщІым и щхьэ къылъхьсар, итъэвыр, и Іуэху зыІутыр зэхэзымыщІыкІхэм яхуэгъэза псэлъафэщ.

Пхъэ щакъутэм къуэщІий щолъей.

Щыуагъи ныкъуасныгъи къыхэмыкІыу, зыгуэри хэмыкІуадэу мыхьэнэщхуэ дыдэ зиІэ Іуэку зэфІэкІыркъым. Щыуагъэ, ныкъусанымгъэ, к. къ. Іуэхум и мыхьэнэм и гугъу зэрамыщІыр я фІэщ щхьэм деж къапсэлъ.

ЩАУЭ Къэлидар.

● ГъэщІэгъуэнщ

Честертон жеІэ

Америкэм къыщыдэкІ журналхэм яцыщ эыр тхакІуэхэмрэ артистхэмрэ я деж щыщІэупщІащ цІыху щымыпсэу хьитІыгум кІуэуэ щытамэ къыздащтэну тхылъыр зыхуэдэмкІэ. Жэуапхэр зыкІи зэщхьтэкъым: Шекспир Уильям и Іэдакъэщ1экІэхэр зэрыт, Свифт Джонатан и тхыгъэхэр щы-зэхуэхьэса...

А упщІэмкІэ тхакІуэ Честертон Гилберт зыщыхуагъэззам жиІащ:

- Апхуэдэ щытыкІэ укъыщихутам и деж тхылъ нэхъ щхьэпэр кхъуэ зэращІыр зэрытырщ.

Пащтыхь гуащэм егъэщІагъуэ

«Алиса в стране чудес» тауры хъ цІэрыІуэр зэхэзылъхьар Оксворд университетым математикэмкІэ щезыгъэжа Кэррол Льюис. Ар и лэжьыгъэм къыщыдэхуэхэм дежи итхауэ щытащ щІэныгъэлІым.

Инджылызым и пащтыхь гуащэ Викторие а тауры хъым кьеджа нэужь, хуабжьу игу ирихьащ икІи Кэррол и Іэдакъэ къыщІэкІа адрей тхылъэр икІэщІыпІэкІэ къыхуахьыну унафэ ищІащ.

Пащтыхь гуащэм и Іуэр псынщІэ дыдэу хуагъэззэщІащ. Ауэ абы хуабжьу игъэщІэгъуащ Кэррол и адрей тхылъ проти математикэм теухуауэ къызэрыщІэкІар.

Гугъу хэлъкъым

Профессор Швейцер Альберт щІэныгъэ зэхуэмыдэхэмкІэ доктор диссертацэу 3 пхигъэкІат. Абы и цІыхугъэ, щІэныгъэ гъэгъум техьагъащІэ щІалэ гуэр еупщІащ:

- Доктор лэжьыгъэу 3 пхыбгъэкІынырдауэ пхуэзфІэкІа?

- А псори Іуэху къыздэсыгъэкІщ, - жиІащ Швейцер къызыфІмыгъэІуэху. - ЩІэныгъэхэм я доктор ещанэу къыщыысфІащар тІу сиІэти аращ, етІуанэр щІыпІхьэгъэкІыфар щІэныгъэхэм я доктор цІэр зесхьэр аращ, ятІонэ къыщІэзлэжьар щІэныгъэ степень сиІэтэкъыми аращ.

КЪЭБАРТ Мирэ.

Псалъэзэблэдз

ЕкІуэкІыу: **1**. Удын зэхэдзэ нэхърэ - ... зэхэдзэ. **6**. Мэлыц щабэ. Е ... бостей. **8**. Зи кІапэ лъэныкъуэм фІэгъэнапІэ иІэ бжэгъу кІыхь, къурыкъу. **9**. Щхьэгъубжэ ... **10**. ЩІалэ цІыкІуэр ... топкІэ мэджэгу. **11**. Хадэм е Іуэм Іуагъэувэ ихьэпІэ. **14**. ЦІыхубзэм зыкІэралъхьэ хьэпшыпІ цІыкІу. **15**. ... зимыІэм шкІэ щІещІэ. **16**. Чаф хъуа щІалэжьыр ...-небзу и унэмкІэ джэдзкащ. **18**. Къэбэрдей-Балъкъэр къэрал университетым и ректору щыта Бэрбэч ХьэтІутІэ и адэцІэр. **20**. Абыкіэ бдзэжьей йощ. **22**. ... хуэмыфІ хьэдрыхэ кІуэркъым. **23**. Литературэ тхыгъэ. **24**. Пасэрей зауэлІым и жыр пыІэ. **27**. ... джэдыгу. Е мэлыфэ гъэтэджа. **28**. Зи щхьэгъусэм къыбгъэдэкІыжа цІыхубз. **29**. Чыцэм къыпыкІэ пхъэщхьэмыщхьэ фІыцІафэ-къащхъуафэ хъурей цІыкІу. **32**. Пшынауэ, Къэбэрдей-Балъкъэрым и цІыхубз артист. **33**. Кумбыгъэ ин, псылъэ. **34**. Зи ныбжьыр хэкІуэта цІыхухъу. **37**. Америкэм, Японием уэзрыкІуэ хъу транспорт. **38**. Хуит пщІымэ, а псэуущхьэр пІэкум исынущ зигъафІэу. **40**. Адыгэ лъэпкъым и къудамэхэр ... быдэкІэ зэпыщІащ. **41**. ... бзаджэ тІысыпІэнШэщ. **42**. КІэщІэлъадэкІэщІэжьжым, унафэщІым щытхъупс къригъэжъхьэрэ дизкъуажэ ... хъарзынэ зригъэгъуэтащ. **44**. ... махуэ: диным зэрыжиІэмкІэ, дунейм ехьжахэм псапэрэ гуэныхьу ящІар щызэхагъэкІ махуэ. **46**. ЩІы ... Е зыгуэрым и Іыхьэ мащІэ тІэкІу. **47**. ... пыІэ. **48**. Дунейм ехьжам и цІэкІэ тхъэмащІкІэхэм ират Іыхьэ. **49**. Зи кІапэ лъэныкъуэр упІэщІа гъущІ, пхъэ иризэгуауду. **50**. ЩІакхъуапхъэ.

Кьехьу: **2**. Бэрбэч ХьэтІутІэ и цІэр зезыхьэ университетым и ректору щыта. **3**. Улажьэмэ, лыжь пшхынщ, умылажьэмэ, ... бгъэзытынщ. **4**. Псы, гъэш зракІэ кумбыгъэ. **5**. Къэб ... е хьэлыуэ ..., ерыскъыгъуэ гуэрым кьыхуахьыну унафэ ищІащ. **7**. «Іэрпхъуэр» псалъэм къикІыр абыи къокІ. **12**. ... цІыкІу бжьакъуэшхуэ. **13**. ... лъакъуэ шкІэ иукІрэ? **17**. ХакІуитІ зы ... щІэзагъэркъым. **19**. Зил къыпІщІэмыуэм уи ... хуумыІуатэ. **21**. Бахъсэн щІыналъэм хиубыдэ къуажэ. **25**. Пхъэ сахуэ. **26**. ... джэлам ущІэмынакІэ. **30**. Уэшхышхуэ нэужьым адэкІэ-мыдэкІэ жапІэ зыщІ псы лъагъуэ цІыкІухэр. **31**. Псэуалъадэщхьэ блыным декІуэкІ натІэ. **35**. Тауры хьэм хэт ф1ызыжь хьилэшы. **36**. Уафэм къех мыл тыкъыр цІыкІу. **39**. Егъэлеяуэ дунейр щыщІыІэм зэреджэ. **40**. Гъур, пхъашэ. **43**. Ди гъунэгъу лъэпкъ. **44**. Джэдкъазым, кьуалэбзум ятет цы щабэ. Е ... щхьэнтэ. **45**. Зи пхъафэр щхъуафэ-фІыцІафэ, гъэсынпхъэ хьэлэмэт хъу жыг. **46**. Коммунистхэм ... собранэ ирагъэкІуэкІащ.

Зэхэзылъхьар
МЫЗ Ахьмэдщ.

1	2		3		4				5		6		7	
		■	8									■		
		■		■					9			■		
10					11	12		13			14			
		■		■			■					■		
15			16		17			18	19				20	
		■		■			21							
	22			■		23				■	24			
		■		25				■		26		■		
	27					28				29				
30		■						■				■	31	
32				■		33					34			
		■		■	35		■		■	36				
37			38			39		40					41	
		■		■			■			■				
42			43		44				45		46			
		■		■				■				■		
		■	47					48						
49											50			

Гъатхэпэм и 20-м ди газетым тета псалъэзэблэдзым и жэуапхэр:

ЕкІуэкІыу: **6**. Мэсей. **7**. Дыхьэгъ. **8**. Акъужь. **9**. Чыят. **10**. Хъурей. **11**. Бэлагъ. **14**. Къатыр. **15**. ЕнтІыр. **16**. Жэпкъ. **18**. Сыдж. **19**. Анэл. **24**. ПащІэ. **25**. Гъуэмб. **27**. Тхъэв. **29**. Мыл. **30**. КІэбгъу. **34**. Къмахуэ. **35**. ХарДэ. **36**. Шэрэз. **37**. Джэрш. **39**. Бжэгъу. **40**. Абдж. **42**. ЩыблІэ. **43**. Жьэум.

Кьехьу: **1**. Хьэцыбанэ. **2**. Дерт. **3**. Щыкъу. **4**. Сытхъу. **5**. Кхъуэтепыхьэ. **11**. Бру. **12**. Лашын. **13**. Гъей. **16**. Жэнэт. **17**. Пыпхэ. **20**. Набдзэ. **21**. Лэрыгъу. **22**. ХущІэ. **23**. Хьэх. **26**. Бытыр. **28**. ХьэмкІэшыгу. **31**. Бэдрэжуэ. **32**. Мэш. **33**. Ауэ. **38**. Шылэ. **39**. Бжьын. **41**. Бэдж.

● Шхыныгъуэхэр

Дзасэкіэ гъэжьа мэлыл

Мэлылыр яупщІатэ г 30 - 35-рэ я хьэлъагъуэрэ, псы щыІэкІэ ятхьэщІ, дзэку тепщэчым ираІухьэ, яшыу, шыбжий хаудэ, бжьын ущэба хальхьэри, фІыуэ зэІащІэ. Абы, зэІащІэуэрэ, кьундэпсо щІыІэ щІакІэ, и щхьэр трапІэжри, щыІапІэ ягъэуври, нэху кьрагъэкІ. А зэманым лыр зэ-тІэу зэІащІэ. Лыр ягъэжьэн и пэ кьихуэу, кьундэпсо щІагъэж, лыр Іэнэ гъущэм е пхъэбгъум тракІутэри, лым кІэрпщІаХэр кьыкІэрах икІи лыр ягъэжэнхъ. Лы тыкъыр жэпхьахэр дзасэм фІальхьэри, хьэзыр хъуху мафІэ дэпкІэ ягъажьэ. Лы жьар тхъуэлпІ дахэу, мэ гуакІуи кьыхихьу щытын хуейщ. Пщтыру Іэнэм трагъэувэ. Дашх щІакхъуэ, чыржын, хьэлІамэ.

Халъхьэхэр (цІыхуипІ Іыхьэ):
Мэлыл лыпцІэу - г 1200-рэ
Кьундэпсоуэ - г 2000
Бжьынышхъэ ущэбауэ - г 100
Шыгъуу, шыбжийуэ - узыхуейм хуэдиз.

Шыуаным псы щІыІэ ирагъэжьых, шэ щІэмыху иракІэ, шыгъу хадзэри ,зэІащІэурэ зэ кьытрагъэкъуалъэ. БэлагъкІэ зэІащІэурэ абы кІэрпІоф цІывынэр хакІутэ. МафІэ щабэм тету хьэзыр хъуху яГъавэ. Хьэзыр хьуа хьэнтхъупсыр пэщхьэкъм кьытрахьжри, бжьын гъэлыбжьа традзэ, шыауанащхьэр трапІэри, дакъикьитхуэхыкІэ щагъэт. Іэнэм фалъэкІэ трагъэувэ, шатэ хэкІауэ. ЩІакхъуэ е лэкъум дашх.

Халъхьэхэр (цІыхуитІ Іыхьэ):
ШІэ щІэмыхуэ - г 1400-рэ
КІэрпІоф укъэбзауэ - г 300
Гуэдз хьэжьыгъэ - г 60
Джэдыкіэу - 1
ТхъуцІынэу - г 30
Шатэу - г 50
Шыгъуу - узыхуейм хуэдиз.
Бжьын гъэлыбжьам:
Тхъууэ - г 30
Бжьынышхъэ укъэбзауэ - г 40
Шыбжий сыр хьэжауэ - узыхуейм хуэдиз.

Пщымахуэ и шей

Удзыр кьыщыпаупщІыр щыгъэгъам дежщ, бадзэуэгъэу, шыщхьэуІу мазэхэрщ. Гъэгъам икІ цІыкІухэр щІыгъуу паупщІ, зэкІэрапхэри жьауанІэм е пкІэунэ хуабэм щыфІадзэ. Удзым жьы щІихуу щытын хуейщ. Ар зэрыгъуу яуб, хъуржьным иракІутэри, гъущапІэм щагъэтІылъ. Удзым зытехуа цІыхум и дежкІэ сэбэпщ. Абы кьыщІэвыкІа псыр упщІыІужа иужькІэ, фэбжь зытехуа щІыпІэм тхъэмпэр тралъхьэри япхэ. Пщымахуэ и тхъэмпэм кьыщІэвыкІа псым кьалмыкъ шей ирагъавэ, шэ, шатэпс хакІэ, шыгъу, шыбжий, джэдгъын хадзэри. Лэкъум, мэжаджэ, чыржын драф. Зи жьэжьей зэхэмкІэ сэбэпщ.

Халъхьэхэр:
Удз гъэгъауэ - грамми 100
Псывэу - литри 3
Шэ щІэмыхуу - литри 2
Шатэпсу - грамм 200
Шыгъуу, шыбжийуэ, буршу - узыхуейм хуэдиз.

КЪУБАТИЙ Борис.

● Балъкъэр лъэпкъым и къэщІэрэщІэжьныгъэм и махуэм

КУЛИЕВ Къайсын

Ди къуршхэм ди бзэр щыІужащ

(«Хочуев Сэлихь и фэеплъу» усэм щыщщ)

... Уэ пасэу, пасэу дэ утфІэкІуэдащ,
Иужькіи дэ уІэгъэ куэд дгъуэташ.
Гузэвэгъуэшхуэ къыхьихьат ди гъащІэм,
Иужуэ ди пІэр, дыкъызэфІиГъащІэу.
Ауэ ди лакъуэр абыи къелащ,
Насыпыншагъэм дыхуэмыгъэлІа.
Аргуэру ди бзэр щыІужащ
ди къуршхэм,
Ди лъэпкъри ядопсэу ди лъэпкъ
зэкъуэшхэм.
А гуфІэгъуэшхуэр дигухэм щыпсэунщ,
Хъыбарыфі псоми ящхьэу ар щытынщ.
Пэрыхьэжащ щІыр зывэр
и лэжьыгъэм,
Пэрытхэм Іэщым къагъэлъагъуэ
лІыгъэ.
Бахъсэн щыпсэухэм икІи
щэрэждзсхэм
Я бынхэр еджэу нобэ школхэм щІэсхэщ.
Зэгуэр дунейр дэ кІыфІ
къыщыттехуам,
Апхуэдэ гъащІэт ди псэм къилъхьэуар!

ГУРТУЕВ Сэлихь

Зэманым и уасэр

Нэхъыжь къалэным и гугъуагъыр
Иджы къэтщІэну къытхуихуащ...
Ди щхьэщым фелъыт и хужьагъыр, -
Куэд щІауэ щІалэгъуэр иухащ.

Къыр натІэм къехуэхьн къудейуэ,
Телъ уэсым жьыгъэр изогъэщхь.
«ИтІани, телътэм арт мыхъейуэ», -
Сэ жысІэу си щхьэр хузогъэщхь.

СызоупщІыж сэ куэдрэ моуэ:
«Сыт щыслъэкІар дунейм щысщІэн?»
СлъэкІар сфІэмащІэщи, сигу къоуэ,
Абы иджыри куэд пысщэнт...

ИтІани, си гур тІэкІу согъэфыр:
Іуэхуфі мымащІи сэ злэжьащ,
Си усэр лъэпкъым, хэкум Іэфіу
Сигу яхуилъ псомкІи схуэгъэнщІащ.

МОКАЕВ Магомед

Анэм деж

УгъащІэ мащІэу къыщІэкІат, си анэ...
Ажал толъкъуныр пасэу къыпщІэуат.
Си дыгъэр, си уэрэдыр сыт зэмани
Уэрати - тІури гуауэу сфІэкІуэдат.

Дунейр уэ къыщубгынэми, уи щІалэр
ИщІыну насыпыфІэ тхъэм уелъэІут.
Іэфіыгъэу гъащІэм хэлъри,
и гуащІагъэри
Сэ зыхэсщІами, сигу уи макъыр щыІут:

«Зы гуэвэгъуэр пщещІ нэхъ тынш
нэгъуэщІым».
Къысхуохъур сыткІи цІыхуэхэр
щІэгъэкъуэн,
ИтІани къысщымыхъу си
гуауэм хэщІу, -
Уэ узиІэжкъым... СфІощІ псэр
дэлъу бэн.

Дунейм уэ утетыжкъым. Ауэ гъатхэр
Аргуэру къытхуэкІуащи, мес, солъагъу:
Уэ балий жыг зэгуэрым хэпсэгъахэр
Гъэгъауэ, си гуфІэгъуэм къытхущІагъу.

Умыпсэужми, сеплъым балий жыгым,
Уи нэгум сиплъэу фІэкІ
сэ къысщымыхъу...
Си гукъэкІыжхэр зэи мыужьыхыу
Сэ къыздопсэури, сфІощІыр уэ
усщІыгъу.

Пэжыгъэ гъуэгур гугъуми,
хуокІуэ щыгум.
ГуфІэгъуэ гуауи - мащІэ сэ сэ сыгъуар?!
Си гъащІэ псокІэ схуигъэхункъым
си гум
Хьэлукіэ уи Іэлъэщ1 зэрыпхъуэжар...

Усэхэр зэзыдзэкІар
КЪАГЫРМЭС Борисщ.

ГЪУР Людмилэ

Епэр

Тауры хъ

МЭЗЫМ къэкІыгъэхэр щымащІэкъым. Удз гъэгъахэри щыкъуэдащ. Ахэр нэхъыбэу хуейхэм зыхъуэжащ. А хуейхэм плъыфэхэм я махуэшхуэ щекІуэкІым ещхьщ, апхуэдизкІэ удз гъэгъа зэмыфэгъу плъыфэбзэхэр щикъуэващи.

Зыгъэм абрагъуэм пэмыжьжьэу епэр цІыкІуэр куэду къыщыкІырт. Данэм хуэдэхэр, бэлацэу щабэ дыдэ епэр цІыкІуэр Іуву зэкІэщІэтти, удзыфэр зэбэкІ мэзыр тауры хъым хэт алэрыбгъу фІэкІа зэрыпщІэн щыІэтэкъым. Епэрымэ гуакІуэри хьуэам мащІэу хэсыхьырт, хьуэам и тхъэ эльф Эол щхьэщыпІэтыкІам хуэдэу. Епэрхэм я дунейм зэгурыІуэныгъэмрэ тынышыгъэмрэ щытепщэрт. Ауэ зэгурыІ.

Зэгуэрым абыхэм егъэлеяуэ дахащэу зы удзыпэ цІыкІу кьахэкІыкІащ. Ар адрейхэм зыкІи ещхьтэкъым. Абы епэрхэм ещхьу щІым зыхиубгъэртэкъым, атІэ лъагэу зиІэтырт. Епэрхэр къэуІэбжащ: мыри сыту пІэрэ? Епэрхэр зэрыгъэгъуэваш: дэ дауэ дыхъужьну? Зэчэнджэщыжхэри унафэ ящІащ: дыпсэумэ, къэхъур тлъагъунщ. ИкІи кьагъэуащ.

Кьыхэжа удзыпэм тхъэмпэхэр кьытекІащ. Абы и фэри и щытыкІэри нэгъуэщІт. Пэжщ, удзыфэщ, ауэ нэгъуэщІ удзыфэщ. ИтІанэ къэкІыгъэм щхьэ цІыкІу кьищІащ. Епэрхэр пэплъэрт абы зыкъыщызІэуихыну махуэм. А махуэри къэсащ. Плъыжьыбзэу лъэдий псыгъуэ цІыкІум удэ гъэгъам и щхьэр фІэсысыхьу фІэтт. И кум ис нэ фІыцІэ цІыкІумкІэ уафэ къащхъуэм фІэгъэщІэгъуэну еплъырт. Епэрхэр зыкъуІэбжьащ:

- Уэ ухэт?

- СыІущхьэщ, - пагэу жэуап кьитащ телъыджэлажьэм, ауи и щхьэ кьудеи имыгъэщхьэу.

Епэрхэр щызэІущащэм, нэхъ цІыкІу дыдэу яхэтыр къэгъащ:

- Си анэу Дыкъэзыкъуэреихь дуней, - здэгъэм Іущащэрт а цІыкІур. - СыкъэгъэкІ сэри Іущхьэу. Сакъыхэгъаплъэ сэри къэкІыгъэхэм лъагэу, дыгъэм зыкъезгъэгъэлъагъу, псори си дахагъэм кьызэрыщытхъур зызэгъащІэ, - нэхъри зэщІджэрт епэр цІыкІур.

- Умыгъ икІи уемыкъуэапсэ, - къэлущащ анэр. - Мы гъащІэм псоми уасэ щиІэщ. Зы напІэзыпІэ гуфІэгъуэми уасэ щІэптын хуейщ.

- Хьэуэ, хьэуэ, си анэ! СыхущІымыгъэгъуэж. КхъыІэ, Іущхьэу сыкъэгъакІ...

Дыкъэзыкъуэреихь дунейр щытэри

ЩІыпІэ щІыІэ ирагъэжьых, шэ щІэмыху иракІэ, шыгъу хадзэри ,зэІащІэурэ зэ кьытрагъэкъуалъэ. БэлагъкІэ зэІащІэурэ абы кІэрпІоф цІывынэр хакІутэ. МафІэ щабэм тету хьэзыр хъуху яГъавэ. Хьэзыр хьуа хьэнтхъупсыр пэщхьэкъм кьытрахьжри, бжьын гъэлыбжьа традзэ, шыауанащхьэр трапІэри, дакъикьитхуэхыкІэ щагъэт. Іэнэм фалъэкІэ трагъэувэ, шатэ хэкІауэ. ЩІакхъуэ е лэкъум дашх.

Халъхьэхэр (цІыхуитІ Іыхьэ):
ШІэ щІэмыхуэ - г 1400-рэ
КІэрпІоф укъэбзауэ - г 300
Гуэдз хьэжьыгъэ - г 60
Джэдыкіэу - 1
Тхъуцінэу - г 30
Шатэу - г 50
Шыгъуу - узыхуейм хуэдиз.
Бжьын гъэлыбжьам:
Тхъууэ - г 30
Бжьынышхъэ укъэбзауэ - г 40
Шыбжий сыр хьэжауэ - узыхуейм хуэдиз.

Шыуаным псы щІыІэ ирагъэжьых, шэ щІэмыху иракІэ, шыгъу хадзэри ,зэІащІэурэ зэ кьытрагъэкъуалъэ. БэлагъкІэ зэІащІэурэ абы кІэрпІоф цІывынэр хакІутэ. МафІэ щабэм тету хьэзыр хъуху яГъавэ. Хьэзыр хьуа хьэнтхъупсыр пэщхьэкъм кьытрахьжри, бжьын гъэлыбжьа традзэ, шыауанащхьэр трапІэри, дакъикьитхуэхыкІэ щагъэт. Іэнэм фалъэкІэ трагъэувэ, шатэ хэкІауэ. ЩІакхъуэ е лэкъум дашх.

Халъхьэхэр (цІыхуитІ Іыхьэ):
ШІэ щІэмыхуэ - г 1400-рэ
КІэрпІоф укъэбзауэ - г 300
Гуэдз хьэжьыгъэ - г 60
Джэдыкіэу - 1
Тхъуцінэу - г 30
Шатэу - г 50
Шыгъуу - узыхуейм хуэдиз.
Бжьын гъэлыбжьам:
Тхъууэ - г 30
Бжьынышхъэ укъэбзауэ - г 40
Шыбжий сыр хьэжауэ - узыхуейм хуэдиз.

КЪУБАТИЙ Борис.

Лъэпкъым Іэщ1эк1ар зы сщ1ыжы1ырщ сызы1щэхъуэпсыр

(К1эухыр. Пэщ1ыдзэр 2-нэ нап.).

Ди адэм и гъащ1эр колхоз губгъуэм щ1ихьащ. Бригадириу, хозяйствэ унафэщ1ым и къуэдзэуи л1эжьащ. Сощ1эж, школым сыщ1щ1эс лъэхъэнэм, ди къуажэм ц1ыху ц1эрыпсу куэд нак1уэрт: Къэрэнгъуц1 Зырамыку, Шортэн Аскэрбий, Къунжьв Хъэждал, Ало Лутт1э, Нало Заур сымэ. Хэти Іуэрыіуатэ зэхуихьэсыну, хэти уэрэд жи1эну. Ахэр ди адэм къригъэблагъэрти, абыхэм жа1эм сф1эгъэш1ыгъэну седа1уэу сыщ1ыст. Лъэпкъ Іуэрыіуатэр ф1ыуэ зыщ1э зыкъом Хъэт1охъущ1ыкъуэ Ипщэм щ1ипсэуащ - Куп Исмел, Тэз Чэлимэт, Сыжажэ Къ1ыпл1ыщ1ыкъуэ, Щ1орджэн Іэхъэд, Къазий Мамышэ сымэ, ныгъуэщ1эхэри. Іуэрыіуатэ, хъыбарыжь гъащ1эгъэнэхэу ди адэм ищ1эм хуэдизэ зи гум изыубыда Зеикъуи Бахъсэн щ1ынал1эми сыщирихь1эжьаи.

Нэхъыжьыф1хэми к1ыа1уэтэжхэм яжь ки1эщ1ымыхькнк1э Іэмал и1этэкъым. Ауэ ди щ1ынал1э дахэр ф1ыуэ л1ьапгъ1ным, литературэм, нобэ сызыхэт Іуэхум сыдезыгъэхъэжар си егъэджак1уэ Жылау Нурбийщ. Абы къ1эригъэпэщ1а хэкудж гупым сыхыхьауэ щ1ытащ 7-нэ классым сыщ1эсу. Нурбий район, республикэ зэпеуэхэм дишэрт, мызэ-мыт1эу абыхэм дыщ1ытек1уэрт. 1964 гъэм, Лермонтов Михаил и1ъэси 150-рэ щ1ирикъу махуэм ирихь1эж1у, Псыхуабэ к1ыщ1эзэрагъэпэщ1ат литературнэ гупхэм я зэпеуэ. Сыжажэхэ Хъэсэнбий, Маруз, сэ Псыхуабэ дык1уэри, абы я1эз увыпІэр к1ыщ1ытхьауэ щ1ытащ.

- Щ1эныгъэ зэгъэзъэтыным куэдрэ егупсысахэми, Іэщ1агъэ к1ыхьихьнумк1э чэнджэщ1ахэми ущ1ащ1ыкъ1ыкъым, Мухьэмэд. Нобэ узыпэрыт Іуэхум ущ1ал1э дыдэу упэрыхьащ. Куэдрэ зэхэсхащ уи студентыгъуэ и1ъэсхэр уигу къэбгъэк1ыжу, абы щ1ыгъуэми редактору улэжьащ, и1ТІанэ адыгэ литературэм щ1ырыпсу щ1ыхъуа тхак1уэ, усак1уэ куэд ф1ызэрихьэл1эу ф1ызэрызэдеджар гъэщ1эгъуэнщ.

- Пэжщ, а и1ъэситхум къ1ирубыдэу зэрихьэл1эхэм я гугъу умыщ1ми, сыщеджа гупым зэчий зыбгъэдэлъ щ1ал1э хьэлэмэт зыбжанэ щ1эсащ: Абдокъуэ Іэуес, Бицу Анатолэ, Гъэунэ Борис, Сонэ Абдулчэрим, Джэрыджэ Арсен сымэ. Абыхэм уахэсу умытхэн пхузэф1ек1ынт? Арати, «Университетская жизнь» газетым си тхыгъэхэр трезгъадэу щ1эздзащ. Ящ курсым сыщ1эсу арат абы и редактор Журавлёв Алексей и къуэдзэу сыщагъэувам. Еплі1анэ курс сихьуа нэужь, газетым и редактор къал3нэр си пщэ къыдалъхьащ. Ар къулыкъушхуэт а зэманым - и1ъэс 22-рэ ф1эк1а уимныбжьы апхуэдэ І3натІэ къуатынщ. Ректор К1эрэф Къамболэт хуит сищ1ат сызыхуей лекцэхэм сыщ1эсыну, адрейм блэзгъэк1ыну. Газетыр нэк1уб1уэ ц1ык1уитІ ф1эк1а хъуртэкъым, ар нэк1уб1уиплі1у щ1ытын хуейуэ университетым и тхьэмадэм дежь щ1ихьэгъэк1ащ. Хуэм-хуэмурэ газет ц1ык1ум адыгэбзи балъкъэрыбзи тездзэу щ1эздзащ. Усэк1э къезгъажьэри, адэк1э адыгэ, балъкъэр къудамэхэм щ1эсхэм я Іэдакъэщ1эк1эхэр къ1ощ1эну зэхущ1.

«Университетская жизнь» газетым и ужькъ1э, сэ нэгъуэщ1 І3натІэ зыбжанэм сыщ1ыІащ - «Советская молодёжь», «Горянка» газетхэм, «Іуэху еплъык1э» журналым, «Эльбрус» тхылъ тедзапІэм, К1ЬР-м и Совет Нэхъыщхьэм и тхылъ тедзапІэм и унафэщ1уи сыщ1ытащ. 1997 гъэ л1ыандзэр «Адыгэ псалъэм» и редактор нэхъыщхьэу соглажьащ.

Мыбы сыкъагъэк1уэну мурад щащ1ам щыгъуэ, Правительствэм щ1ыщ къулыкъущ1эшхэу гуэр к1ыззэупщ1ат: «Сыт щ1эуэ газетым хэлпъхьэнур?» - жи1эри. «Псом япэрауэ, газетым адыгэмэ щ1ыуэ щ1ыпсынкъ», - естащ жуаэ.

- Куэд къок1 абы, лъэпкъым и дежк1и уасэншащ а псалъэхэр. Сыт хуэдэу зихъуэжа абы л1андзэр газетым?

- «Адыгэ псалъэм» сыкъызэрык1уэрэ дытетщ Къэзанокъуэ Жэбагъы и ущие псалъэхэм: «Фифі фымыгъэпуд, фи Іей фымыгъэшхыу» жыхуи1эхэм. Си к1ьапэну собж дэтхэнэ дифіри згъэпсл1эну. Ди Іейри згъэпщ1ну сыхэтк1ыым. Утыку к1ыпхъэ мыхъун нык1ыуканыгъи щ1ыІэщ, ауэ л1ъэпкъым зэран к1ытхуэхьу псори сэтей к1ыщ1ыпхъэщ. Ар щ1этхъумэзэ, ди щхьэ к1ьдгъэпщІэжу аращ.

Ил1эсищэк1э ущ1ыпажьэми, газетым и щ1ыхь псори к1ыпхъэщ1ынукъым. Ар зы. Ет1ыанэрауэ, «Адыгэ псалъэр» зд1ынэжьи хуей л1ыагалІэм и нэ1ощ1эуэ, адэк1э ебгъэф1эк1ыхьэ мыхьуну жы1ыпэкр тэмэмкъым. Абы тет тхыгъэ псомк1и сыщ1ымыарэзыи к1ыхьохуэ. Дэ дызэрыхуэйм, дызэрыщ1эхъуэпсым хуэдэу газетыр хъун щхьэк1э, журналистхэм щхьэх ямы1эу л3жьэн хуейщ. Ауэ зы л1ынык1ъэк1и ф1эщ1агъэн хьуну к1ыщ1эк1ынкъым, ди л3жьак1уэ псомм зы хъэт1 я1эмэ. Ди корреспондентхэм ятх псори мэхъу схужы1энкъым. Абы к1ыхьэк1ыу журналистхэм яг1ъхьэзыра тхыгъэхэм доджэж сэри, си к1ыуэдзэхэри.

Дауэ щ1ымытми, дыхущ1ок1у щ1эджык1ак1уэхэр к1ыызэрыдэтхьэныным. Дэтхэнэ ныбжьыми яхуэгъэза напэк1уэщ1 щхьэхуэхэр мазэ к1эж къэщ1ыдогъэк1. Псалъэм папщ1э, сабийжэм, яп классхэм щ1эсхэм щхьэк1э - «Ц1ыкІ1ра ш», ныбжьыщ1эхэм ятеухуащ «Щ1ал3гъэнэ» напэк1уэщ1эр, зи ныбжь хэк1ут3хэм яхуэгъэзащ «Жьышхьэ махуэр», «Адыгэ бзыльхугъэр» - ди анэхэм, ди шыпхъуэхэм, «Жьышхьэ и нур», «Іуэрыіуатэ - дыщэ пхъуантэ», «Уи хэку и мывэхэри дыщ1ащ», «Шыхьлъагъуэ», «Малъхъадис» къыдэкІыгъуэхэм псори дзэныхьэхн тхыгъэхэр тету дгъэхъэзащ. К1эщ1у жьиІэмэ, дэ дызыхуищ1эк1ур зыщ - ц1ыхьэр зэджэн, и1ъэщ1агъуэм газет къыдэгъэк1ынырщ, адыгэбзэм и да-хагъэр, и къуеляегъэщ1эджык1ак1уэхэм я дежэнхэзыныщ.

Фэри гу зэрыльыфтагъэнщи, ягу ирихь-иримыхьми, ядэ-ямыдэми иужь ильэсхэм ди бзэм псалъэ куэд хэдгъэхъэжащ. Ахэр 300 хуэдиз мэхъу. Урысыбзэм, нэгъуэщ1ыбзэм кьахэтхыу зэдзэкІэн, псалъэм и куп1эм тетщхьэхьэм хэтщ. Фоль3агъу: мазэц1эхэри адыгэбзэк1э тыдодзэ.

- XXI л1эщ1ыгъуэм езым и щхьэхуэныгъэхэр и1эжу къэсащ, ц1ыху гъащ1эми зыдихьэжащ. Адыгэ гъэсыр л1ъэщ1ыхьэрэ зэманым къыздихь технологие зэхъуэк1ыныгъэхэм. СыткІэ сэбэп, сыткІэ эрэн иджыпсту дуней псор зэщ1эхуэна Интернетыр?

- Интернетыр къыщежьам газетым и сайт япэу къызэІузыхахэм дащыщ1, абы къыдэк1ыгъуэ псоми къытедзэгъэк1ын хуей хъуащ. «Адыгэ псалъэр» тхъэмахуэм тхуэ къыдок1ри, щыр тхы1ьлымп1эм тедзащ, т1ур электроннищ, ар чэзуэу зэблэхащ, К1ыщ1ынэмыщ1ауэ, ди газетым напэк1уэц1эр щи1эщ Инстаграмым, Фейсбукым. Абыхэмк1э къык1эпъплъ ц1ыхухэм яф1эгъэщ1эгъуэн хъыбар ял3гъуэ нэужь, сайтыр кьалъхьуэ е къыдэк1а газетыр зыщ1эрагъэхъэ. Абы сэбэпнагъэ къыпэк1уэхэм ящ1ыщ1 ди щ1эджык1ак1уэхэм я дежи ди тхыгъэхэр дакъыик1э бжьгъэм зэрынэтхъэсыфыр. Езыхэми я гупсысэр онлайн жьпхъэмк1и яту къызэрыдахьл1эфыр.

Интернетыр къызэ1упхрэ «Адыгэ псалъэм» и ц1эр интхэмэ, Іуэхугъуэ гъащ1эгъуэнхэм ятеухуа, адыгэбзэ кьабзэк1э тха тхыгъэхэр къыпхуэзы1ех. Нэхъыщхьэраци, дунейпсо хъым адыгэбзэ ш3рыуэ уцирихь1эжьхэмэ, эр зи ф1ыщ1эхэм ди газетри ящ1ыщ1.

Ди л3жьыгъэми хуабжьу к1ыщ1ыдогъэсбэп интернетыр, абы и Іэмал псори ящ1эу ш3рыуэу иролажьэ ди журналистхэр.

Къэрал куэдым ипхъа адыгэхэм я хъыбар куэдощ1э, дадолажьэ, тыншу зыкъ1ытащ1эф. Псалъэм куэдрэ1уэу жьпІэмэ, ильэс 30-м нэблэгъуэу «Адыгэ макъым» (Мейкъуапэ), «Черкес хэкум» (Черкесск), «Адыгэ псалъэм» (Налшык), «Шапсугия» газетым (Лазаревскэ) зэгъуэгу номер зэхэтхэр догъэхьэзыр.

Тыркум «Жьынэпс» адыгэ газетыр къ1ыщ1эзыгъэк1эр абы къ1ехуэнэсэри, Налшык къэк1уащ. Ди гъэсэу къыдэк1ыгъуэ зэхэтхэр яг3хьэзыщ1ыну гупыж зэращ1ар къ1ыщ1ыдак1эм, дгъэщ1эхъуакъым, зыхэдгъэхьащ. Ар Іуэху щхьэпэщ, ди л1ъэпкъгъуэм я бзэр нэхъ ш3рыуэ хъунымк1э, хэкурысхэмэ хэхэсхэмрэ нэхъ зэпэгъунэгъу зэхуэхъуэныкъым. 2020 гъэм дахэу дызэдэлэжьащ, дапэк1и кьыпытщ1ынущ. «Жьынэпсым» щ1ыпажьэ-хэр ц1ыху жанхэщ, къыдэк1ыгъуэ зэхэтхэм папщ1э егуГуу тхыгъэхэр яг3хьэзыр, и ч3зум къытхураг3ьэ, дэ едгъэхьэхэр ек1уу традзэ. Уеблэмэ, магэищым зэ мыхъуу, къыдэк1ыгъуэ къэс ди журналистхэм зыкъыпащ1ыурэ зэдолажьэ.

Сыт хуэдэ зэхъуэк1ыныгъэ ди гъащ1эм, л3жьыгъэм къыхьыхэми, адыгэбзэм и пщ1эр ТІыгъынырщ ди дежк1э нэхъыщхьэр, ар ц1ыхубзм яхьыхьнырщ.

- Ид жьпсту щ1ал3гъуэлэм яф1эфщ «Проект» ф1ащауэ Іуэхугъуэ гъэщ1эгъуэнхэр утыку кърахьэну. Абыхэм я «Гъащ1эр» здынэсми, бзэм хуэлажьэ яхэтми сыщ1ыгъуэзэкъым, ауэ 1999 гъэ л1андзэр анэдэлъхубзэм и пщ1эр къэзыІэта «Си бзэ - си псэ, си дуней» проектышхуэм къызэрэзэпэщ1ахэр нэхъыщхьэ хуэхъуар уэрат...

- Ар къызэрыгуэкІ зэпеуэм и жьпхъэм ик1ри, республикэпсо фестиваль-зэпеуэ хъуауэ иджыри ік1ыжк1. КЬР-м Егъэджэныгъэмрэ щ1эныгъэмк1э и министерствэмрэ «Адыгэ псалъэ» газетымрэ зэгъуэгу ёгъэжьауэ щ1ыта зэпеуэр ильэс 22-рэ ипэк1э ек1уэк1ауэ щ1ытащ. Адыгэбзэр хъумэным, ар щ1эблэм я1урылъу къэгъэтэджьыным, курыт еджапІэхэм гулъытэ нэхъыбэ щигъуэтыным теухуауэ къетхьэжьа Іуэхур ильэс къэс зэхьдошэ.

Зы гъэ еджэгъуэм къ1ирубыдэу еджак1уэ 1500-м нэблагъэ, школ 20-м щ1игъу щ1ыхэт щ1ы1эт абы. Апхуэдэу Іуэхуф1ыр къыддащтащ Адыгэ Республикэм, Къэрэшей-Шэрджэсми, Шапсыгъэми.

Сэ жыс1эркъым, «Си бзэ - си псэ, си дуней» республикэпсо зэпеуэм бзэм зригъэужьу. Ауэ сабийжэр анэдэлъхубзэм хуэгъэзэушынымк1э, адыгэ къафэм, макъамэм щ1эпл1ык1ымк1э, хабзэр, тхыдэр егъэщ1эныгъэмк1э, адыгэхэм зэрахьэу щыта Іэщ-щ1эщхэр, хьэпшыпхэр, І3мэпсымэхэр егъэщ1ыхьымк1э зэхьэзэхуэм и1э мыхьэнэр хэшрхуэмыльытэным хуэдизщ.

К1ыщ1ынэмыщ1ауэ, адыгэбзэр курыт школхэм зэрыщ1агъэдж щ1ыкІэр егъэф1эк1уэнымк1э, адыгэ къафэм, макъамэм щ1эпл1ык1ымк1э, хабзэр, тхыдэр егъэщ1эныгъэмк1э, адыгэхэм зэрахьэу щыта Іэщ-щ1эщхэр, хьэпшыпхэр, І3мэпсымэхэр егъэщ1ыхьымк1э зэхьэзэхуэм и1э мыхьэнэр хэшрхуэмыльытэным хуэдизщ.

Фэри гу зэрыльыфтагъэнщи, ягу ирихь-иримыхьми, ядэ-ямыдэми иужь ильэсхэм ди бзэм псалъэ куэд хэдгъэхъэжащ. Ахэр 300 хуэдиз мэхъу. Урысыбзэм, нэгъуэщ1ыбзэм кьахэтхэу зэдзэкІэн, псалъэм и куп1эм тетщхьэхьэм хэтщ. Фоль3агъу: мазэц1эхэри адыгэбзэк1э тыдодзэ.

- XXI л1эщ1ыгъуэм езым и щхьэхуэныгъэхэр и1эжу къэсащ, ц1ыху гъащ1эми зыдихьэжащ. Адыгэ гъэсыр л1ъэщ1ыхьэрэ зэманым къыздихь технологие зэхъуэк1ыныгъэхэм. СыткІэ сэбэп, сыткІэ эрэн иджыпсту дуней псор зэщ1эхуэна Интернетыр?

- «Адыгэ псалъэ» газетым, **Къэбэрдей Адыгэ Хасэм апхуэдэ проект куэд къыхилъхьэурэ зэригъэзащ1эм дыщыгъуазэщ. Газет Іуэху хъуми, Хасэ Іуэху хъуми, псоми я жэрдэмщ1ак1уэри зэхэублак1уэри уэращ, тхьэмадэрщ. Идджыри сыт хуэдэ проектэм я гугъу къытхуэпщ1ынт уэ къызэбгъэпэщ1ахэм ящ1ыщ?**

- «Си бзэ - си псэ, си дуней» зэпеуэм нэхъыр нэхъ ц1ык1ыкъым и к1и нэхъ куп1эм хэщ1эк1ыжьым Кэнжэ къуажэм Щэнхабзэмк1э и унэм ильэси 6 хъуауэ къыщ1эздгъэпэщ1ащ «Адыгэ республикэпсо зэхьэзэхуэр. А зэманым ю1ырибудыгэу зэпеуэм хэтащ адыгэбзэмрэ щэнхабзэмрэ, ГъуазджэмрэТхъэдэмрэ, Іуэрыіуатэмрэ литературэмрэ ф1ыуэ хэзыщ1ык1ыжьыну щэнхьэ1эу 100-м щ1игъу. Дапэк1э едгъэк1ыжьыну ди мурадщ «Адыгэ щ1ауэ» зэпеуэри.

Мыхэр зихуэдэ щ1ымы1э Іуэхугъэщ, сыт щхьэк1э жьпІэмэ, зэхьэзэхуэм зэхэта хъыджэбзым адэк1э и щхьэ Іуэху зэрихьэу дзуявэжьыркъым, атІэ республикэм щ1ыщ1эт нэгъуэщ1 Іуэхугъэхэм хэтщ, адыгэм ею1эла пшыхьхэм и зэфІэк1 щ1ет-ал1эгъуэ, нэхъыщхьэраци, адыгагъэмрэ Іэдэбгъымрэ и Іэпэгъуэ дунейм тетщ.

Проект щхьэхуэу къэбгъэльагъуэ хъунущ адыгейхэм, щэрджэсхэм, тенджжыз Ф1ыц1эм и Іуфэм Іус шапсыгъэхэм, мэздегу адыгэхэм, хамэ ярадгъэхэм щ1ипсэу ди л1ъэпкъгъуэхэм быдзу дапыщ1ауэ дзэрщ1элажьэмрэ ядедгъэжьауэ Іуэхугъэхэр. Инжьей ильэсхэм ди журналистхэр мызэ-мыт1эу сшащ ик1и езыхэр згъэк1уащ ди л1ъэпкъгъуэгъэ нэхъыбэгъэ зэрыс къэралхэм - Тыркуи, Иорданиеми, Израилиеми, Германиеми, абыхэм щ1ипсэу адыгэхэм я псэук1эм щ1ыгъуазэ защ1ащ. Ахэр «Адыгэ псалъэм» къытедджэм и мызаэкъуэу, телевидениемк1э фильмхэр къыдогъэпэщ1ахэр. Апхуэдэу Тыркуи, Израилым, Германиеми ильэс зэхуэмыдэхэм къитха нэтын гъэщ1эгъуэнхэр «1 КЬР» телеканалым къитыжащ, ноби Интернетым ущеплъ хъунущ.

- Мухьэмэд, л3жьыгъэ ебгъэк1уэк1ыр апхуэдизк1э куэдщ1, ныхьэ-1ыхьэу зэпыбдэ хъунущ. Уэ адыгэ Іуэхум хэплъхьэ гуащ1эм и зы Іыхьащ тхыльу уи Іэдакъэ къыщ1эк1ар. Дунейм къытехьахэмрэ дяпэк1э къыдэбгъэкІыну уи мурадхэмрэ укъытхутепсэлъ1ыхьамэ арат.

- Тхылъ къыдэгъэк1ынми и проект нэхъ инымк1э - «Черкесиа» сериемк1э къыщ1эддзэжщ. Ильэсипщ1ым щ1игъу и ныбжьщ1 абы. А ПІалъэм къ1ирубыдэу тхылъи 10 дунейм къытехьащ. Ящэ томыр ДАХ-м и ящэ тхъэмадэ, л3эпкъыр зэрыгушхуэ адыгэлІ Къалмыкъ Юрэ теухуащ. Ет1ыанэм итщ Лермонтов Михаил Кавказым, щэрджэсхэм ятриуху поэми 9-р. Адыгэбзэм ахэр къригъэзэгъащ КЬР-мрэ КЬШР-мрэ я ц1ыхубэ усакІэу Ацкъан Руслан. Ещанэ томыр хухахащ абхъаз тхакІэ Шинкілубэ Бэгъарат и «Жьлакіэ» романымрэ Лохвицкий Михаил и «УафэгъуаГуэ макъ» повестымрэ. Урысыбзэк1эщ щ1эзэрыдзк1ар Вэрокъуэ Владимир и «Амыщ куэажэ» романыр, еплІанэ тхъыльым ихуар. Етхуанэ къыдэк1ыгъуэр лъысащ дунейпсо литературэм и кІасок Хьэтк1уэу Умар (Омер Сейфеддин). Новеллэ 34-р адыгэбзэм къригъэзэгъащ, зэдзэк1ак1уэ Іэзэ Къэрмокъуэ Хьэмид. Къанык1уэ Анфисэ и «Хьэтхэр» тхыдэ романым хуэхтащ «Черкесиа»-м и еханэ томыр. Ебланэ тхылъым итщ Лохвицкий Михаил (Аджыкъу Джэрий) и «УафэгъуаГуэ макъыр» адыгэбзэк1э. Ари зи ф1ыщ1эр Къэрмокъуэ Хьэмидщ.

«Черкесика»-м хэту зэман гъунэгъум къыздэгъэк1ынущ тхылъ 20-м щ1игъу.

Дунейм къытехьахэм ящ1ыщ1 «Наши знаменитости» серием хиубыда тхылъ зыбжани: адыгэр зэрыгушхуэ ц1ыху зэчиифІэхэу К1ыщокъуэ Алим, Къъшэж Иннэ, Шемякин (Кьардэн) Михаил, Мэшбащ1э Исхьэк, Темыркъан Юрий, К1ыщ Мухьэдин, нэгъуэщ1хэми ятеухуахэр.

Згъэхьэзырахэм ящ1ыщ1 2005 гъэм щегъэжьауэ ящ1ыщ1 Адыгэ махуэгъэпс-щ1энгъуаэзэр. Ар л1ьапІэ зыщ1ыр ди лъэпкъэгъу ц1эрыпсэгъэ зэрыдигъэщ1ыхурщ, ахэр къыщ1ал1ъуэ махуэхэр зэригъэбелджылырщ. Къэбэрдей-Балъкъэрым, Къэрэшей-Шэрджэсым, Адыгейм, Шапсыгъэм, Москва, Санкт-Петербург, хамэ къэралхэм щыщ, І3натІэ зэмылІэужьыгъуэхэм ёхъуІэнымгъэфІэкІ щ1ыщ1эрызыгъэхьа ди къуэшхэм, шыпхъуэхэм я ц1эхэм ущрохьэлІэ зи гугъу щ1ы махуэгъэпсым. Дуней псом щ1ыщ1эрыІуэ ц1ыхухэм адыгэхэм щхьэк1э жа1ахэм, хэхэс щэрджэсхэм ящ1ыщу зи ц1эр жьыкъэ Іуэхэм, л1ъэпкъым и пщ1эр зы1эта хэкурысхэм ятеухуауэ абы и тхыгъэ к1эщ1ыкъм ар нэхъри купщ1афІэ, зыми емыщхь я ящ1. Аращ махуэгъэпсым щ1энгъуаэзэк1э щ1еджэри. 2021 гъэм ар адыгэбзэк1э урысибзэк1и къыдэк1ащ.

Куэд щ1акъым «Черкесская диаспора. Панорама культурной жизни» тхылъыр Дунейпсо Адыгэ Хасэм и нэ1э щ1эту къыз3рыдзэгъэк1ра. Абы си тхылъ-куэд щ1ыхэхъэсащ, ирикьей и1ъэсхэм адыгэхэм я хэхэс ГъащІэм къыщ1ыхъуа хъыбар куэд итщ, сурэт, тхыгъэ, дэфтэр мымащ1э ихуащ.

Дыгъуасэ дунейм къытехьащ «Адыгэ - один из древнейших народов мира» щ1энгъуаэз-хрестоматиер. Ар Іыхьэ 20-у зэхэтщ, хабзэм, тхыдэм, щэнхабзэм, гъащ1эм и л1ыныкъуэ куэдым щ1ыщу адыгэр къыз3ригъэщ1рэ къыдедк1уэк1а хъыбару абы имыт щ1ы1эжькъым. Тхылъеджэм абы къыщигъуэтынущ Иорданиеми, Тыркуми, Сириеми, США-ми, Нидерландхэми, Израилым, Германиеми, Мысыриеми, Австралиеми щ1ипсэу адыгэхэм я хъыбар, я псэуІэ, я ансамблхэм, я артист, сурэтыщ1, политик, дзэзешэ щ1эрыІуэхэм ятеухуа тхыгъэхэр. Сурэту 1500-м щ1игъу итщ. Тхылъ тепльафІэ, екІу хъуащ ар.

Мы ильэсым и ящэ Іыхьэм къыдэк1ынухэм ящ1ыщ1 куэд щ1ауэ сызэлъэк1ыжьхэ адыгэхэм я Іэдакъэщ1эк1эхэр щ1эзэхуэзэхэ «Хуитныгъэм и жэщ» жьхуи1эри.

- Уи ильэс 75-м зэпыуэнсар куэдщ1, куэд дыдэщ1, Мухьэмэд. Л3эужьыфІ къызэрызэбнэкІам и зы щапхъэ къызолъытэ ильэс зыбжанэ хъуауэ адыгэхэм ягъэлъапІэ махуэшхуэ куэд уэ къызэрыхэпльхьар, ар Къэбэрдей Адыгэ Хасэм къыбгъэдэкІыну Дунейпсо Адыгэ Хасэмрэ КЬР-м и Правительствэмрэ я пащхьэм къыпхэзэрэ махуэшхуэу ягъэува зэрыхъуар.

- Апхуэдэ махуэхэр Іэмал имы1эу ди1эн хуейщ. Ахэр зыужьыныгъэм и нэщэнэщ, ди къэк1уэнум и джэлэсщ. «Адыгэ ныпым и махуэр» (2010), «Адыгэ фащэм и махуэр» (2013), «Адыгэхэм (щэрджэсхэм) я махуэр» (2014), «Адыгэшым и махуэр» (2015), «Нарт эпосым и махуэр» (2018) - ахэр псори, фэ зэрыфщ1эжщи, К1ьАХ-м утыку кІрихьауэ щ1ытащ. Гъэ хэсэ зэрагъэльапІэ жьпхъэм зиубгъуу, уеблэмэ хамэ къэралхэм щ1ипсэухэми кьыддащ1эу к1ок1уэк1.

Сэ къыхэсхьэрэи, «Кабардинка» къэралакадемиеф ансамблыр къыз3рыз3рагъэпэщ1а илъэс 80 щ1игъу, «Адыгэ Іэпк1ъуэм и хъуГуэфІ1ыгъуэ» ц1э л1ьапІэр Дунейпсо Адыгэ Хасэм абы фищащ. Ильэс дэкІри, апхуэдэ пщ1э л1ьагэ хуэтщ1ащ «Налмэс» къэрзал академическэ къэфакІуэ гупым (Мейкъуапэ).

Иужьрей ильэсхэм, К1ьАХ-м, ДАХ-м хэтхэм кьыддаІыгъ1ырэ, дэ дгъэльапІащ адыгэ литературэм и «Жьлакіэ» романыр Лохвицкий Михаил (1914); Адыгэ, Кэбэрдей-Балъкъэр, Къэрэшей-Шэрджэс республикэхэм я ц1ыхубэ тхак1уэ, СССР-м, РСФСР-м я Къэрал саугъэтхэм я лауреат, Адыгейм и Тхак1уэхэм я зэгух1эныгъэм и тхьэмадэ Мэшбащ1э Исхьэк (2016), ССР-м и ц1ыхубэ артист, дирижёр щ1эрыІуэ Темыркъан Юрийр(2 яп1э адыгэ усак1уэ, жылагъуэ л3жьак1уэ Къуэдзокъуэ Л3эк1ымэнрэ (2018) я ильэсхэр, Къалмыкъ Юрий, Къъшэж Иннэ, Бэчыжь Лейлэ сымэ я ильэсхэр (2019).

А псори хуолажьэ ди хэкур, л1ъэпкъыр ерэфІек1уэным, си тхыдэр, хабзэр, ку1эхьэк1ар зыщ1эж щ1эблэ узынщэ адыгэм къыщ1эхъуэным.

Ди л1ъэпкъым адэк1э зэрызиужьынум шэч хэлъкъым. ДыкъэзІущ1эжьк1э, зыри къик1ынукъым. Езыхэр зэгурыІуэмэщ сыт хуэдэ л1ъэпкъми пщ1э щ1ипэр, и Іуэху щыдэк1ынур, къэралым мамырыгъэ щ1ипынур. Ар къыдэхъуІэн папщ1э зэакъыл3гъэ псори зэІэпэгъуэ зэдзлэжьэну сыхуейт.

- Укъызыхэк1а л1ъэпкъым сыт хуэдиз хуумыщ1эми, пфІэмащ1эу уопсэу, Мухьэмэд. Ар зыхуэгъэзэр зэкуэм исхэм я закъэзэкъым атІэ, хамэ щ1ыпІэ щ1ыпсэу ди л1ъэпкъгъуэхэми сэбэп уаэзэрыхуэхъуным иужь уит з3пытщ. Нэхъ пэжу ямыІэмэ, ахэр хэкум къ1епхьыжа хъунымк1э, хэхэсхэмрэ хэкурысхэмрэ зэрыщ1эныгъэмк1э уэ л3жьыгъэшхуэ ебгъэк1ыуэк1ащ. Совет л1ъэхъэнэ л1андзэр абыхэм як1эльыдлъу, зи ныбжьгъуэхэр хьэсэгъэблагъэ уэ дауэ уеплІъэ нобэ хэхэс гъащ1эм и щытык1эм? Хэшыпсы-хьыжрэ хьэмэрэ адыгэбзэр яф1эмы-к1ущ1ыну гугъэ уи1э?

- Адыгэу дунейм тетым ящ1ыщ1 щ1ы хъэсыхунк1э бгъур щ1ипсэу хамэ щ1ыпІэщ. Ди жагъуэ зэрыхъэнщи, ахэр зыхэс л1ъэпкъэхэм хуэм-хуэмурэ яхощ1ыпсыхьжьж. Зы ильэс т1ощ1-щ1ащ1 хуэдизу дзкІмэ, адыгэбзэр зыщ1эж щ1ымыІэу кьынэнк1э шынагъыщ. Абы уи гур иримыузнк1э Іэмал и1экъым.

Къэштэгэнщ Иорданиер. Мы къэралым адыгэ мини 100-м нэблагъэ щ1опсэу. 1970 гъэхэм анэдэлъхубзэмк1э псалъэрт абыхэм я нэхъыбэр. Нобэ адыгэбзэ зыІуриІыгъуэ мащ1э дыдэщ - проценти 10 - 15 хуэдизщ. Ильэс 40 хуэдизу Аннам дэтщ пащтыхьыкъуэ Хьэмзэ и ц1эр зезыхьэ адыгэ курыт еджапІэ. Хьэщ1э кьахуеблагъэмэ, сабийхэм адыгэ уэрэд, усэ, псынщ1эрыпсалъэ, кьебжэкІ хуэдэхэр жраІэфынущ, ауэ зыгуэркІэ уеупщ1ы, адыгэбзэкІэ зы жэуап кьыуатыжьынукъым. Абыкі1э кьауанагъэр егъэджак1уэм и закъуэ бгъэдэлъу схужы1энукъым. Бзэр унагъуэм щ1эзэмыкІэмэ, школым щ1ыбгъэтІылъ л1ьабжьэр махэ мэхъу, зэман докІри, зэтощ1эщэж. Ауэ, сыт щхьэусыгъуэ хуэхъуми, иджыредж щ1эблэр анэдэлъхубзэр ящ1ыу къэтэджыкъым.

Іуэхур щ1ынэхъ щ1агъэужьым и1эси 100-к1э щэрджэсхэр щ1ыдакъуза Тырку Республикэм. Мы къэралым адыгэ мелуани 7-м щ1игъу щопсэу. Ауэ я анэдэлъхубзэр зыщ1эу яхэтыр мащ1эщ - зы мелуан нык1уэ хъун-мыхъунщ. Иужьрей зэманым Тыркум и унафэщ1эхэм къалъытащ я Хэкум л1ъэпкъ ц1ыкІ зыбжанэ зэрисыр и1эки къэрал школхэм адыгэбзэ щ1адж, телевидениэм сыкъэтит1ысу ящ1ыр зэрарагъ.

Анэдэлъхубзэм и Іуэхур щынэхъыф1т Сириеми. Адыгэхэр зэуІуу щ1ипсэурт Къунейт1ра къалэмрэ Джолан л1ьагагІэхэмрэ, л1ъэпкъ Іуэхуи зэрахъурт. 1967 гъэм - махуих зауэм и зэманым - ахэр а щ1ыпІэм кърахауащ и1эки къэрал зыбжанэм щ1ыхэгуэша хъуащ. Нобэ мы къэралым граждан зауэ щок1уэк1. Абы и зэрамк1э ди л1ъэпкъгъуэхэр зэхэзэхуэн ящ1ащ. Езыхэри адэжь щ1ынал1ъэмк1э нэхъ к1ал1ъэ хъуащ. Щ1ытыкІэр щ1ыщ1агъуэкъым Европэмрэ Америкэмрэ. Анэдэлъхубзэр зрагъэщ1эн-зрамыгъэщ1энкІэ мыбыхэми унагъуэ Іэхуу, щхьэж зэрыхуейуэ щ1ыщ1ыгу аращ, армыхъумэ къэралыр зыкІи хэІэбэркъым.

Иэраилым адыгэ къ1уажи1ъ1ыдет щ1ы1эу аращ - Кфар-Камэрэ Рихьэниерэ. Абыхэм я деж тхуэнэфэ сыщ1ыІащ. Журтхэм яхэс адыгэхэм я псэуКІэр пльэгъуа нэужь, яп дыдэу уэзгуп сыслащ: я щхьэм пщ1э хуащ1ыж. Къабзэ1ъабзэгъ мэпсэу. Зы уэрам я1экъым асфальт е мрамор темыІу. Зы ильэс л1ьагъуэ п1льагъунукъым апхуэдэу, «Адыгэ л1ъэпкъым и хъугъуэф1ыгъуэ» ц1э л1ьапІэр Дунейпсо Адыгэ Хасэм абы фищащ. Ильэс дэкІри, апхуэдэ пщ1э л1ьагэ хуэтщ1ащ «Налмэс» къэрзал академическэ къэфакІуэ гупым (Мейкъуапэ).

Иужьрей ильэсхэм, К1ьАХ-м, ДАХ-м хэтхэм кьыддаІыгъ1ырэ, дэ дгъэльапІащ адыгэ литературэм и «Жьлакіэ» романыр Лохвицкий Михаил (1914); Адыгэ, Кэбэрдей-Балъкъэр, Къэрэшей-Шэрджэс республикэхэм я ц1ыхубэ тхак1уэ, СССР-м, РСФСР-м я Къэрал саугъэтхэм я лауреат, Адыгейм и Тхак1уэхэм я зэгух1эныгъэм и тхьэмадэ Мэшбащ1э Исхьэк (2016), СССР-м и ц1ыхубэ артист, дирижёр щ1эрыІуэ Темыркъан Юрийр(2 яп1э адыгэ усак1уэ, жылагъуэ л3жьак1уэ Къуэдзокъуэ Л3эк1ымэнрэ (2018) я ильэсхэр, Къалмыкъ Юрий, Къъшэж Иннэ, Бэчыжь Лейлэ сымэ я ильэсхэр (2019).

**рэ дыдэ эсми, л3жьапІэ пэшым унипсэлъыкІыІуэрэ къыщ1ащ1эпт куэдрэщ; л3жьыгъэ Іуэхук1э дыз3дежьамэ, пщ